

MGD 300 Masteroppgave i diakoni

Hvordan kan menigheten støtte og følge opp pårørende som er i sorg?

En kvalitativ intervjuundersøkelse av sorgtilbudet i Metodistkirken i lys av nyere sorgteori.

Solfrid Therese Johansen
Diakonhjemmet Høgskole, 18. mai 2010.

Veileder: Høgskolelektor Kari Karsrud Korslien

Innholdsfortegnelse

Forord.....	4
1.0 Innledning	5
1.1 Bakgrunn for valg av tema.....	5
1.2. Forskningsspørsmål.....	5
2.0 Teoretisk rammeverk	7
2.1 Sorgteori.....	7
2.1.1 Akutt eller forventet død	7
2.1.2 Tosporsmodellen	8
2.1.2 Sorggrupper	10
2.2 Metodistkirken, litt om læren.....	11
2.2.1 Metodistkirkens struktur og kirken som menighetskirke.....	12
2.3. Diakoni	13
2.3.1 Diakonien plass i Metodistkirken.....	14
2.4 Sjelesorgsteori.....	15
2.4.1 Sjelesorgens plass i Metodistkirken	17
2.4.2 Begravelsesriten – om sorg og religiøsitet.....	18
2.5 Menighetsfellesskap som sosialt nettverk.....	19
3.0 Metode	22
3.1 Valg av forskningsmetode og design.....	22
3.1.1 Bruk av metoden kvalitativt intervju	22
3.1.2 Valg av informanter.....	23
3.2 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene	23
3.3 Tematisk analyse.....	24
3.4 Kritisk vurdering av metodevalg	24
3.4.1 Pålitelighet, gyldighet, generaliseringer og representativitet	24
4.0 Presentasjon og analyse av intervjuene.....	26
4.1 Informantene	26
4.1.1 Utvalg av informanter	26
4.1.2 Informantenes kontakt med de sørgende	26
4.1.3 Sorgforståelse.....	27
4.2 Støtte og oppfølging.....	27

4.3 Menighetsfellesskap	30
4.4 Barn og unge	31
4.5 "Tre på topp"	31
4.6 Bruk av lys, salmesang og bønn (ritualisering).....	32
4.7 Målet med sorgarbeid.....	32
4.8 Samarbeid.	32
4.9 Hva er de vesentligste empiriske funn?	33
5.0 Drøfting.....	34
5.1 Menighetsfellesskapets betydning i sorgoppfølging.....	34
5.1.1 Hva gjør det mulig å regne med menighetsfellesskap og frivillighet?	34
5.1.2 utfordringer i fellesskapet.	36
5.1.3. Hvordan kan menighetsfellesskapet på sitt beste støtte og følge opp pårørende i sorg? .	36
5.1.4 Sorgmodell og menighetsfellesskap	37
5.1.5. Noen utfordringer	38
5.1.6 Hva kan skje hvis store deler av menighetsfellesskapet er i sorg samtidig?	39
5.2 Sorgoppfølging ved prest/diakon.....	40
5.2.1 Presters og diakoners individuelle sorgoppfølging	40
5.2.2. Sorgoppfølging og tosporsmodell.....	42
5.2.3 Ritualisering	42
5.2.4 Minneordet	43
5.2.5. Sjelesorgsamtaler og uformelle samtaler (samtalestøtte).	44
5.2.6 Noen utfordringer.....	46
5.2.7 Pårørende som ikke er en aktiv del av menighetsfellesskapet.....	46
5.2.8 Pårørende som ikke ønsker kontakt med menigheten.....	46
5.3. Sorggrupper	48
5.3.1 Hvordan kan sorggrupper støtte og følge opp etterlatte?	48
5.3.2. Åpne sorggrupper	49
5.3.3. Erfaring med sorggruppe i Metodistkirken.....	49
5.3.4. Hvordan stiller menighetene seg til samarbeid utad?.....	50
5.3.5 Utfordringer i/med sorggruppen	51
5.3.6 Sorggruppe og tosporsmodellen.....	52
6.0 Konklusjon.....	53
Litteraturliste.....	56
Vedlegg.....	58
Vedlegg 1.....	58

Forord

Masteroppgaven har ført meg gjennom både en strevsom og lærerik prosess, og nå kjennes det naturlig å avslutte oppgaven i denne omgang. Jeg har ikke gått igjennom denne prosessen aleine. Med meg har jeg først og fremst hatt min diakonifaglige veileder Kari Karsrud Korslien. Tusen takk for verdifull hjelp gjennom hele skriveprosessen! Det hadde ikke blitt noen oppgave uten god veiledning!

Det hadde heller ikke vært mulig å få et innblikk i sorgoppfølging i Metodistkirken uten informantene som sa seg villige til å stille opp til intervju. Alle svarte ja med en gang! En stor takk til dere alle som så positivt stilte opp, svarte på spørsmål og delte av deres nyttige erfaringer og refleksjoner.

Noen gode venner har fulgt meg i dette arbeidet. De fortjener også honnør. Spesielt vil jeg takke Verena Bentzen som har oppmuntret meg gjennom hele studiet så vel som å gi nyttig hjelp med oppgaven! Takk også til arbeidsplassen min som har vist stor forståelse!

1.0 Innledning

Formålet med denne oppgaven har vært å få innsikt i metodistmenigheters sorgarbeid i forbindelse med dødsfall, og spesielt å se på hvordan menigheter støtter og følger opp sørgende. Jeg har gjennom intervjuer med 4 pastorer og en diakon fra 5 forskjellige menigheter innen Metodistkirken i Norge samlet kunnskap om hva som erfaringsmessig er et godt støtte- og oppfølgingsarbeid. Den kunnskapen som har fremkommet har bidratt til å sette fokus på sorgarbeidet.

1.1 Bakgrunn for valg av tema.

Jeg har arbeidet som sykepleier i mange år og har møtt på mennesker i sorg flere ganger i min utøvelse av yrket. Ofte har jeg møtt på sørgende med en følelse av tilkortkommenhet og har kjent på behovet for å få oppdatert min kunnskap og erfaring om denne delen av vår eksistens. Jeg har også hatt ønske om å fordype meg både i sorg og sjelesorg. Denne muligheten åpnet seg i forbindelse med valg av tema til masteroppgaven i diakoni.

Det har vært naturlig å velge og bruke metodistmenigheter i min empiri, fordi jeg hele livet har hatt tilknytning til Metodistkirken, først som døpt medlem og som voksen ble jeg tatt opp som bekjennende medlem. For å bli bekjennende medlem, må en person ha fylt 15 år, tatt selvstendig valg om medlemskap og deretter bli tatt opp via en enkel seremoni i gudstjenesten hvor en bekjenner sin tro og lover å være trofast mot kirken, arbeide for den med sine bønner, gaver og tjeneste (Meistad 92:376). Jeg har arbeidet noen år innen denne kirkes misjonsarbeid og ønsker nå å utvide mitt engasjement til diakonalt menighetsarbeid som en følge av min sykepleie- og diakoniutdanning. Med dette som bakgrunn har det vært naturlig å velge å hente min empiri fra metodistmenigheter.

1.2. Forskningsspørsmål

Problemstilling for denne oppgaven er: ”Hvordan kan menigheten støtte og følge opp pårørende som er i sorg?” For å svare på dette spørsmålet har jeg benyttet meg av kvalitativ forskningsmetode. Jeg har intervjuet 5 ansatte menighetsarbeidere (prester/diakon) i Metodistkirken som i sitt arbeid møter mennesker i sorg, for å finne ut hvordan menigheter støtter og følger opp pårørende i sorg. I den empiriske del av oppgaven har jeg ønsket å belyse hvilke tilbud de sørgende får gjennom menigheten ved å spørre de som gir tilbudet. Det hadde også vært et alternativ å intervju sørgende som er mottakere av sorgstøtte, for å forstå deres

individuelle behov for støtte og oppfølging. Men da hadde det trolig blitt en annen og større avhandling med flere intervju enn det som har vært mulig innen gitte rammer for oppgaven.

Ut fra det som kom frem i empirien, forsøkte jeg å undersøke hva materialet sa om hvordan de aktuelle metodistmenigheter støttet og fulgte opp etterlatte og hvem de etterlatte var. Videre å få forståelse for hva menighetsfellesskapet betydde for sørgende, undersøkte hva materialet sa om sorgforståelse hos hjelperne, fant ut fordelingen mellom sjelesorg og praktisk støtte og om det var sorggruppetilbud. Tilslutt har jeg drøftet materialet i lys av aktuell teori, for å finne svar på denne oppgaves problemstilling. Det som har frekommet er at det er mulig å nyttiggjøre seg ressursser i menighetsfellesskapet, bruke menighetens prest/diakon for å gi individuell oppfølging og å henvise til sorggruppetilbud.

2.0 Teoretisk rammeverk

Som teoretisk ramme for å bidra til å svare på denne oppgaves problemstilling om sorgarbeid i menighet, har jeg benyttet meg av forskningsteori om sorg i tillegg til diakoni i form av sjelesorg, fellesskap og praktisk støtte, samt noe teori om metodisme. Når det gjelder sjelesorgsteori, er det å si at det ikke er en egen teori for Metodistkirken. Den teorien som gjelder for menigheters sorgarbeid generelt, gjelder også for Metodistkirken. Derimot har jeg ett avsnitt som sier noe om sjelesorgens plass i dette kirkesamfunnet spesielt.

2.1 Sorgteori.

Det har skjedd en gjenopplivning av interessen for død og sorg i de siste tiårene, og sorg har blitt et stort fagområde. Over lengre tid har fasetenkning hatt stor betydning for forståelsen av sorg (Danbolt 2002:27). Fasemodellen er basert på forskningsstudier og viser til at sørgende gjennomgår de samme sorgstadier til samme tid. Ifølge modellen er det flere stadier i sorgprosessen og hver med egne symptomer (Bugge 2003:41). Sorgen har en avgrenset varighet og innebærer at man kan legge den bak seg. Seinere års forskningsresultater (fra 1980 årene) støtter ikke faseteoriene (ibid:27). En av grunnene til kritikken av fasetenkningen, er at det i fasene verken tas hensyn til, eller kan forklare individuelle forskjeller i sorgprosessen som nyere forskning har vist. I tillegg viser ny forskning at flere sider ved sorgprosessen ikke avsluttes, men kan vare livet ut som for eksempel følelsesmessige bånd til avdøde. Faseteoriene berører ikke ytre faktorer som kan påvirke sorgforløpet og forhold til familie eller andre mennesker. Fasemodellen har fortsatt en plass i sorgforståelsen, men vektlegges mindre. Sorgen forstås nå som et forløp av flytende og overlappende faser som er inndelt i tre perioder med hver sin sentrale prosess som er: unngåelse, konfrontering og tilpassing. Sorgfaser blir i dag sett på som generelle og fleksible rammer for å beskrive et sorgforløp, men blir ikke sett på som normative (ibid:27-29).

2.1.1 Akutt eller forventet død

Døden kan komme brått ved akutt sykdom eller ulykke, eller den kan være forventet etter for eksempel lang tids sykdom eller ved høy alder. Akutte, sjokkerte dødsfall vil oppleves mer belastende og uvirkelige sammenlignet med forventet død. Det er også større sjanse for komplikasjoner i sorgprosessen ved de akutte dødsfallene. Og det blir det ekstra vanskelig jo yngre den som dør er (Dyregrov 2002:43). Etterlatte kan ha vært tilstede da døden inntraff og vært vitne til en dramatisk hendelse. De kan i ettertid bli plaget av påtrengende minner. Hvis de ikke var til stede, kan de være plaget av fantasier om det som har skjedd (ibid:44). I tillegg

har etterlatte trolig ikke hatt fått mulighet til å ta farvel før det akutte dødsfallet skjedde (Bugge 2003:74-75).

2.1.2 Tosporsmodellen

Sykehusprest ved Rikshospitalet i København, Christian Juul Busch, skriver i en artikkel i bladet Omsorg (2006) om sosiolog Tony Walters kritikk av 80- og 90-årenes sorgparadigme. Walter mener at den etablerte sorgforståelse ikke er tilstrekkelig, fordi ikke alle passer inn der. Han tar oppgjør med dogmene innenfor forskning og hospice filosofien. I de siste 10-årene har sorgforskningen innsett at reaksjonene på sorg har endret karakter, og en må ta sorgens mangfold på alvor. Walters kritikk gikk ut på at teoriene hadde skapt en metode for normalisering. Det som skjer er at det gis beskrivelse av en prosess som vanligvis opptrer, og som i neste omgang blir til beskrivelse av hva som bør skje. Normer utvikler seg fra det som er normalt eller som gjøres normalt (Busch 2006:31-35). Andre forskere har kommet frem til at å avgrense sorgens omfang og å lage normative beskrivelser av hvordan normal sorg uttrykkes og virker, ikke er mulig (Bugge 2003:17). Det som har noe for seg er i stedet å beskrive og gjenkjenne de mange og varierte reaksjonene som ulike mennesker erfarer og også reaksjonene på forskjellige tidspunkter i løpet av sorgen. Forskning viser at sorgreaksjoner og sorguttrykk oppleves individuelt – også om tapet har felles trekk. Opplevelsen av tap berører mange sider ved et menneske og er personlig og vil være avhengig av hva slags relasjon en hadde til avdøde, i tillegg til å være avhengig av forhold ved den sørgende selv som alder, tidligere erfaringer, kjønn og personlighet (ibid:18).

I nyere sorgforståelse er en som nevnt opptatt av at det er flere sider ved sorgreaksjonene, og vektlegger prosessene den sørgende trenger å gjennomføre for å kunne leve videre med tapet (ibid:39-41). En vid definisjon på sorg er sorg som reaksjoner på betydningsfulle tapsopplevelser, blant annet ved dødsfall (ibid:16). Ved dødsfall gjelder det tap av personer den sørgende hadde en nær følelsesmessig binding til. Et betydningsfullt tap vil kunne virke negativt inn på individets opplevelse av omgivelsene rundt seg som stabile, meningsfulle og også på ens eget stabile selvverd. Forandringer i omgivelsene kan føre til at den sørgende stiller eksistensielle spørsmål rundt meningen med tilværelsen. Sorg inneholder også prosessen med å tilpasse seg, akseptere tapet og å leve videre med tapet. Da handler det om at den sørgende tar i bruk personlige mestringsprosesser for å håndtere tapet og å tilpasse seg det nye livet uten avdøde (ibid:18). I det nye livet er det av betydning at minnet etter avdøde får en plass. Tony Walters mener at pårørende har behov for å snakke om avdøde med folk som kjente ved-

kommende. Gjennom slike samtaler blir det laget en fortelling om avdøde som medvirker til at avdøde får en plass i de etterlattes liv (Danbolt 2002:29), og at det dermed kan bli en følelsesmessig relasjon til avdøde for resten av livet.

Mennesker som er i sorg, har ulike bakgrunnserfaringer og forutsetninger, og reagerer følgelig ulikt på sorg. Ut fra denne erkjennelse kan ikke bare ett enkelt spor i sorgforståelsen være tilstrekkelig. Internasjonale forskere som Stroebe og Schut (1999) har kommet frem til et nyansert bilde av naturlig og komplisert sorg, kalt tosporsmodellen eller toprosessmodellen (Bugge 2008:37). Denne modellen bygger på kjente psykologiske teorier, diskusjon av teori, empiri og praksis innenfor sorgområdet. Hensikten med bruken av denne sorgmodellen er å integrere tapsopplevelsen i den etterlattes selvoppfattelse ved å sørge for at det veksles mellom to prosesser som er en positiv og en negativ revurdering av opplevelsene rundt tapet. I sorgen er det to stressorer, det er tapsstressorer som fokuserer på avdøde, på tapshendelsen og tapet. Den andre stressoren er sekundære stressorer som dreier seg om belastninger ved tapet, dvs. utfordringer i livet etter dødsfallet (O'Connor 2006:4, Bugge 2003:37). For at den sørgende skal kunne takle tapet og det nye livet uten avdøde, dvs. arbeide med sorgprosessen, må vedkommende forholde seg til begge disse to stressorer. Modellen skiller også mellom tapsorientert og løsningsorientert mestringsstil. Ved tapsorientert mestring er det overordnede fokuset på selve tapet; det omfatter både tankemessige og følelsesmessige reaksjoner på tapet. Ved løsningsorientert mestring er fokuset på forandringer i den nye livssituasjonen og konsekvensene av tapet som må mestres. Mestring går ut på tilstrekkelig veksling mellom de to mestringsstilene (Bugge 2003:38).

Karakteristisk for tosporsmodellen er som nevnt vekslingen mellom det tapsorienterte og det løsningsorienterte, mellom konfrontering og unngåelse, eller benekting i forhold til de to stressorene (O'Connor 2006:4-6). Prosessen er sentral i sorgforløpet, og modellen utvider normalitetsbegrepet på sorg. Psykoterapeutiske tiltak kan gis til de som reagerer med et komplisert forløp, mens sørgende som har sorgreaksjoner innenfor normalfeltet ikke har virkning av slike tiltak, i følge psykolog Maja O'Connor. Ut fra denne modellen er det mulig å karakterisere en persons mestringsstil som dominert av tapsorientering eller løsningsorientering. Kvinner kan ha mer tapsorientert mestring og menn kan ha mer løsningsorientert mestring. Det vesentlige er at det skjer en tilstrekkelig bevegelse mellom de to mestringsstilene. Bearbeiding av tapet tar tid, og tidsperspektivet på å løse mestringsoppgavene er individuelt (Bugge 2003:39-41).

En mulig hjelp til å veksle mellom de to mestringsstilene kan det være å delta i sorggruppe der det praktiseres hjelp til selvhjelp, og der de sørgende arbeider med sorgen sammen med andre som er også etterlatt. Vanligvis tar det noen måneder før sørgende er klar til og har overskudd til å delta i gruppe sammen med andre. I det følgende vil jeg gå over til å omtale hvordan sorggrupper fungerer.

2.1.2 Sorggrupper

Sorggrupper er fellesskap hvor mennesker som har mistet en av sine nærmeste kommer sammen for å dele følelser og opplevelser. Formålet med arbeidet i sorggruppe er å bidra til å gi sorgen rom, normalisere følelser, dempe angst, gi fellesskap og gjennom narrativer få laget fortellinger om den døde som etterlatte kan ta med seg videre i livet. Jeg har valgt å forstå sorgarbeidet i sorggrupper ut fra modellen som stiftelsen Fransiskushjelpen har kommet frem til etter mer enn 20 års erfaring med sorggrupper (Ranheim 2009:107). Sorgarbeidet i deres grupper er et likemannsarbeid. Når den enkelte er ny i gruppa og sorgen ennå er ny, vil vedkommende mest sannsynlig oppleve livet som kaotisk. Ved å lytte til andres historie, vil en kunne gjenkjenne fellestrekk og erfare at en ikke er aleine i sorgen, men at andre kan ha liknende erfaringer som en selv har. Det er viktig at sorggruppa ikke forveksles med en terapi-gruppe der terapeut og klient har ulike roller.

Innen disse rammer gis sørgende mulighet til å gjennomarbeide sorgen ved å bli kjent med og fritt kunne uttrykke egne følelser rundt sorgen, stole på og erkjenne disse uten å trenge å ta hensyn til utenforstående ikke-sørgende om hva disse måtte tenke og synes om hvordan sørgende bør reagere, eller å være redd for å bli sett på som psykisk avvikende på grunn av sin reaksjon på tapet. I gruppen vil det også kunne være andre felles opplevelser som kan deles, for eksempel omgivelsens reaksjoner og hjelpeløshet overfor sørgende. Flere sørgende har uttrykt at den beste hjelpen de har fått, er fra andre som har opplevd sorg (Svenberg og Wirgenes 1994:19-21).

Det har vært mest vanlig å ha ett tema for hver enkelt samling der profesjonelle yrkesutøvere har innledet til aktuelle temaer om død og sorg. Etter innledningen har man samtalt videre i gruppene om temaet som ble belyst. På bakgrunn av nyere sorgforståelse arbeides det nå mer med å ta hensyn til sorgens mangfold, og man har derfor gått mer bort fra temaopplysning. Den nye måten å jobbe på, er å legge hovedvekten på samtalen i gruppen. Det er hva gruppe-

deltagerne har behov for å samtale om, for eksempel om følelsesmessige, praktiske og mellommenneskelige spørsmål, som styrer samtalen og ikke temaer som er planlagt på forhånd. Fordi menighet i denne oppgaven refererer til metodistmenighet, vil jeg nå gå over til å gi en omtale av Metodistkirken.

2.2 Metodistkirken, litt om læren.

Mye av læren til Metodistkirkens grunnlegger John Wesley (1703-1791) har fremdeles grunnleggende betydning for kirken. Hans forståelse av frelsen gjelder også for dagens metodister. Wesley forstod Guds nåde i frelsen som en todelt handling, som rettferdiggjørelse og som helliggjørelse. I felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren som Metodistkirken sluttet seg til i 2006 uttaler Metodistkirken følgende om rettferdiggjørelsen: ”Den dype sammenhengen mellom tilgivelse av synd og å bli gjort rettferdig, mellom rettferdiggjørelse og helliggjørelse, har alltid vært avgjørende for metodismens forståelse av Bibelens lære om rettferdiggjørelse” (Den norske kirke 2009). Videre siteres Wesley fra en av hans mange prekerer: ”Ved rettferdiggjørelsen blir vi frelst fra syndens skyld, og Guds velbehag mot oss blir gjenopprettet. I helliggjørelsen blir vi frelst fra syndens makt og rot, og Guds bilde i oss blir gjenopprettet”(ibid). Wesley brukte en tankegang fra østlig kristendom som forstår frelsen som prosessen der Gud gjenoppretter sitt bilde i oss. I tillegg innebærer frelsen også perspektivet der Gud gjenoppretter samfunnet og hele skaperverket. Metodistkirkens forståelse kommer delvis fra påvirkning fra den reformerte og anglikanske tradisjon som John Wesley stod for (Meistad 1992:92-93). Det understrekes at Gud ikke er bundet av sine sakramenter og at udøpte barn ikke går fortaapt hvis de dør. Metodister tror at Kristi nærvær i nattverden ikke er begrenset til brødet og vinen, men at Han er åndelig til stede i hele handlingen og at nattverden er et nådemiddel der søkende mennesker kan finne frelse (ibid:215-216). Læren om nåden sentral i Wesleys teologi (Eide 2000:20). Wesley forstod nåden helhetlig ut fra fire perspektiver som kommer til uttrykk gjennom Guds forutgående eller alminnelige nåde samt rettferdiggjørende, helliggjørende og herliggjørende nåde (ibid:66). Den sistnevnte knytter seg til livet etter døden, den endelige frelsen.

Metodistkirkens diakonale forståelse og praksis har i dag utspring både i Guds nåde og ut fra paktssammenheng. I Det Gamle så vel som i Det Nye Testamente inngikk Gud forskjellige pakter med menneskene som det er knyttet betingelser til. Kirken forstår dåpen som et synlig symbol på den nye forsoningspakten som Gud inngikk med menneskene i forbindelse med

Jesu Kristi forsoningsverk for oss ved at han døde og stod opp. Pakten forstås både som en gave og en oppgave. Oppgaven handler om at vi som døpte svarer ved å tro og ved å tjene våre medmennesker, slik Kristus kom for å tjene og ikke for å la seg tjene. Pakten blir på denne måte et gjensvar på Guds nåde (Diakoniplan for Metodistkirken 2010:12).

2.2.1 Metodistkirkens struktur og kirken som menighetskirke.

Det som kjennertegner Metodistkirken i tillegg til å være frikirke, er at den er verdensvid. Den norske Metodistkirken er en del av The United Methodist Church som på verdensbasis teller ca. 11 millioner medlemmer. Det er flere ulike metodistsamfunn i verden. Alle disse er tilknyttet World Methodist Council, som utgjør 75-80 millioner metodister totalt. At kirken er internasjonal betyr bl.a. at en metodistprest eller diakons ordinasjon er gyldig hvor som helst i verden innen Metodistkirken. Båndene til utlandet er viktig for metodister og hindrer at kirken blir provinsiell og innadvendt. Den øverste myndighet innen The United Methodist Church er Generalkonferansen. Den består av medlemmer fra alle land der kirken har virksomhet, og den samles hvert fjerde år. Neste nivå er Sentralkonferansen med en biskop som øverste leder. I Norge er det høyeste organet Årskonferansen. Denne er et årlig landsmøte med utsendinger fra hver menighet, like mange legmenn/kvinner som pastorer. Arbeidet i Norge er delt inn i to distrikter som ledes av hver sin tilsynsmann/kvinne. Tilsynsmannen har en funksjon som ligger mellom prostene og biskopene i Den norske kirke. En biskops biskopsområde består av flere land. Vår biskop har ansvar for både de nordiske og baltiske land. The United Methodist Church er konsiliær som vil si at lære og kirkeordning er under stadig utvikling og styres gjennom forhandlingsmøter (Meistad 1992:372). Videre i denne oppgaven vil jeg bruke navnet Metodistkirken om The United Methodist Church.

Metodistkirken er opptatt av samfunnet og menneskene i samfunnet. Kirken har fra John Wesleys tid sett at den har et sosialt og diakonalt ansvar i verden. Wesley var svært engasjert i sin samtids sosiale utfordringer som spesielt var arbeidsløshet og fattigdom på 1700 tallets England. Han mente at fattigdom var et onde som måtte bekjempes. Det sosiale preget både hans liv som også hans teologi. John Wesley utarbeidet ”De alminnelige regler” til hjelp for medlemmene i hvordan de skulle leve som kristne i forhold til det samfunnet de var en del av (ibid:288). Seinere har vi fått Metodistkirkens sosiale prinsipper. Disse justeres hvert 4. år på Generalkonferansen. De sosiale prinsipper er ikke noe lovverk, men er viktige ressurser som skal veilede metodister i hele verden i kirkens etiske holdninger i forhold til ulike temaer som angår samfunnsliv og samliv mennesker i mellom, og de skal bidra til å skape en livsstil som

er i tråd med Guds plan for det skapte (ibid:266) og som en hjelp til å være en Kristi etterfølger. Også vår helliggjørelseslære kommer til uttrykk i de sosiale prinsipper (Fotland 2008:78). De sosiale prinsipper finnes i *The Northern Europe Book of Discipline*”, på norsk kalt Kirkeordningen, §160-166 der den aller nyeste utgave er fra 2009.

Metodistkirken legger vekt på det personlige hjerteforholdet til Gud, noe som gjenspeiler seg i et personlig og engasjert gudstjenesteliv. Metodistkirken har et dobbelt medlemskap. Alle som er født og døpt inn i kirken betegnes som døpte medlemmer, også kalt menighetsbarn. Disse nyter medlemskapets goder som pastoral omsorg, men uten dets forpliktelser, det vil si at de ikke er bundet av løftet ved medlemsopptakelse om å være trofast mot kirken, arbeide for den ved sine bønner, gaver og tjeneste (Meistad 1992:376). Fra et døpt medlem har fylt 15 år, og fått en bevisst og personlig kristen tro, kan det bekjenne sin tro og bekrefte sin dåp ved å bli tatt opp som bekjennende medlem. Ved medlemsopptakelsen lover man som nevnt å støtte menigheten, man får stemmerett ved menighetskonferansen og er valgbar til alle verv i menigheten. De fleste metodistmenigheter er plassert i byer, og medlemmene bor spredt omkring over flere områder/bydeler. Metodistkirken har derfor ikke soknekirkestruktur som i Den norske kirke. Fordi medlemmene bor så spredt, blir det viktig å samarbeide med nabomenigheter. Metodistkirken er ekumenisk i sin natur og er innstilt på å samarbeide med andre kristne kirker. Samarbeidsavtalen fra 1996, kalt: ”Nådens Fellesskap” mellom Metodistkirken og Den norske kirke er et eksempel på det. Det handler også om samarbeid på det diakonale området.

2.3. Diakoni

Diakoni er en nødvendig tjeneste for kirken, for at ord og handling skal henge sammen. Et godt arbeidsredskap for felles forståelse av diakonien innen en menighet/kirke er å bruke en diakonidefinisjon. Den norske kirkes forrige diakonidefinisjon har kunnet være dekkende for det diakonale arbeidet i Metodistkirken i Norge. Derfor er det denne definisjonen jeg er mest familiær med og vil komme til referere noe til den i denne oppgaven. Samtidig vil jeg integrere Metodistkirkens egen diakoniplan som er på trappene. En ressursgruppe innen Metodistkirken har i den seinere tid arbeidet frem en egen diakoniplan for Metodistkirken. Den er også inspirert av den siste diakoniplanen til Den norske kirke. Planen er i skrivende stund nettopp vedtatt og vil bli presentert på Metodistkirkens Årskonferanse i juni 2010. Det fremkommer i den nye planen at Metodistkirken forstår diakoni på følgende måte: ”Diakoni er en

følge av Guds nåde og vårt svar på Guds kjærlighet uttrykt gjennom holdninger og handlinger til beste for medmennesker og skaperverket” (Plan for diakoni i Metodistkirken 2010).

Planen konkretiserer at diakoni kommer til uttrykk gjennom medmenneskelig omsorg, inkluderende fellesskap, men også gjennom arbeid for fred og rettferdighet og gjennom solidaritet med hele skaperverket (ibid). Medmenneskelig omsorg betyr videre å ha omsorg for hele mennesket, og omsorgen innbefatter personlig innlevelse i andre menneskers livssituasjon og praktisk hjelp og støtte ut fra behov som foreligger. Mennesker i sorg vil i en menighetssammenheng vil med andre ord kunne erfare diakoni i form av medmenneskelig omsorg og inkluderende fellesskap.

2.3.1 Diakonien plass i Metodistkirken.

Metodistkirken har en sterk diakonal tradisjon. John Wesley opplevde at menneskets lidelse var uforenlig med det faktum at Gud hadde utgytt sin Ånd over sitt folk. Han fokuserte mye på å avhjelpe nød og fattigdom (Meistad 1992). Wesley understreket sterkt den alminnelige diakonitjeneste som alle har del i og som er en sentral del av vår tro. Når Guds kjærlighet leves ut til medmenneskers beste, er det helliggjørelse. Hos Wesley er diakoni og helliggjørelse knyttet nært sammen (Eide 2000:59). Han understreket at vi elsker, fordi Gud har elsket oss først, og at denne kjærligheten lar seg muliggjøre ene og alene på grunn av Guds nåde. Wesley hadde som nevnt en visjon om at Gud en dag skal foreta en fullstendig nyskaping av skaperverket, en nyskaping alle skal nyte godt av. Denne visjonen var det som drev han til å vie hele sitt liv til å preke omvendelse og helliggjørelse. Denne visjonen var det som drev han til å hjelpe fattige og syke.

I begynnelsen av 1850-årene kom den metodistiske vekkelse til Norge via Amerika. Det faktum at vekkelsen kom fra Amerika og ikke fra England gjør at Metodistkirken i Norge hører inn under den amerikanske grenen av Metodistkirken, kalt The United Methodist Church. Vekkelsen spredte seg raskt fra Sarpsborg og videre til mange av Norges byer. Allerede litt før 1900-tallet vokste det fram et diakonalt arbeid som Betaniens utdanning av diakoniser/sykepleiere og etter hvert klinikk og sykehus. Samtidig kom barnehjem og senere kom også ungdoms- og aldershjem (Metodistkirkens Hjemmemisjon 1994).

For å få videre innblikk i Metodistkirkens forståelse og utvikling av diakoni, kan den spesielle og ordinerte diakonitjenesten i kirken nevnes. I året 1996 innførte Metodistkirken det per-

manente diakonat. Tidligere hadde det vært et transisjonelt, liturgisk diakonat der en prest først ble ordinert diakon på veien mot å bli ordinert prest eller ”eldste”(Eide 2000:18-19). Ifølge det nye diakonater fra 1996 ordineres diakonen nå til den egentlige diakonale tjeneste som vil si å tjene både gjennom ord og handling. Diakonen er kalt til et liv som tjenende leder, skal videre vise sammenhengen mellom gudstjenesten og tjenesten i verden, undervise og forkynne. Diakonen skal også hjelpe menigheten til å tolke verdens spørsmål, behov og håp og til å lede menigheten i dets tjenende oppdrag (Book of Discipline 2005:218/§328). Metodistkirkens understrekning av at den ordinerte diakon er forpliktet på ordet og tjenesten er forankret i bibeltekster som for eksempel Fil. 2, 5-8, 1. Pet, 2,21 og 24 og i kirkehistorien. Metodistkirken likestiller den forkynnende delen av diakonitjenesten med den praktiske omsorgsdelen av tjenesten (ibid:219/§329). Diakonen skal være en link mellom kirken og tjenesten for Gud i lokalsamfunnet som kirken er plassert i (ibid).

Ifølge John Wesley er diakoni en tjeneste for kirken og for Gud. Han er også fokusert på frukten av den diakonale tjeneste og mente at når mennesker kommer til tro gjennom den kristne tjenesten, har tjenesten båret frukt (Eide 2000:94). For Wesley var helliggjørelse, som vokser fram av den enkeltes levende fellesskapet med Gud, og omsorgen for sin neste det samme. Et viktig arbeidsområde innen diakonien er sjelesorgen.

2.4 Sjelesorgsteori.

Sjelesorg handler om kirkelig omsorg i form av støtte til å leve og hjelp til å tro både i forhold til til mennesker i særlig vanskelige krisesituasjoner så vel som den daglige oppmuntning, oppmerksomhet og interesse som alle mennesker har behov for. Sjelesørgeriske behov er en utfordring for menigheter. Å imøtekomme mennesker gjennom sjelesorg og samtale er en viktig del av menigheters diakonale tjeneste (Plan for diakoni1997:21). Det finnes flere måter å forstå sjelesorg på. Jeg har valgt å forstå den som ekklesial sjelesorg. Innen denne grunntypen av sjelesorg kan en sjelesorgsamtale forstås som en personlig samtale med sikte på å hjelpe et menneske videre eller hjelpe det i gang i sitt forhold til Gud, medmennesker og seg selv. Som Johan Arnt Wenaas uttrykte det i sin undervisning, dreier det seg om en hjelpende samtale som skjer på vegne av menigheten i en kirkelig kontekst og er en del av kirkens helhetlige tjeneste (Wenaas 2002: Lovisenberg). Han støttes blant annet av sjelesørgeren Werner Schütz som uttrykker det slik: ”Sjelesorg skjer i menighetens kontekst; den har alltid en ekklesiologisk tilknytning” (Grevbo 2006:345). Ekklesiale sjelesørgere forstår med andre ord sjelesorgen som forankret i kirke og menighet og mener at sjelesorg skjer på kir-

kens vegne i motsetning til at den for eksempel kan være direkte knyttet til sjelesørgerens personlige kvalifikasjoner. Martin Luther så på sjelesorg som trolig den viktigste av kirkens funksjoner som også innebærer at prester så vel som lekfolk kunne videreføre hele Kristi omsorgstjeneste overfor sin neste, slik som Kristus forbildelig demonstrerte det (ibid:343). Sagt med andre ord betyr det at også lekfolk kan utøve sjelesorg.

Sjelesorgen kan systematiseres i fire dimensjoner. Inndelingen fokuserer ikke på det innholdsmessige, men på dimensjoner som kan være tilstede i ulike samtaler som en hjelpende modell. Disse er omsorg, erfaring og erkjennelse, tolkning og fordypning (Okkenhaug 2002: 41). Fokuset i sjelesorgssamtalen rettes mot menneskets eksistensielle vilkår og erfaringen med disse. De eksistensielle vilkårene er: meningen, ensomheten, skylden og døden (Olivius 1996:113). Å benytte de fire sjelesorgsdimensjonene så vel som å fokusere på de eksistensielle vilkårene i sjelesorgssamtalen, støttes av Wickström (1999), en av de fremste sjelesørgere i Norden. Jeg vil i det følgende kort omtale de ulike dimensjonene. Når det gjelder omsorgen, handler denne om relasjonen mellom sjelesørger og konfident. Konfidenten, den som betror seg, åpner seg vanligvis etter hvert som vedkommende opplever fortrolighet. Som konfident har man en forventning om å møte et medmenneske som er seg selv. Et tillitsfullt møte kan føre til at konfidenten får et bedre forhold til seg selv, til andre og til Gud. Det er blitt forsket på hva som helbreder i en psykoterapeutisk behandling. Kunnskap og en god teoretisk grunn spiller en viktig rolle. Men det som mer enn noe annet har ”helbredet”, er relasjonens kvalitet. Det er grunn til å hevde at det er kjærligheten eller omsorgen som danner utgangspunkt for tillitsvekkende relasjoner (Olivius 1996:57-58).

Mennesker gjør seg erfaringer ved at de for eksempel gjennomgår en krise og blir stilt overfor eksistensielle valg. Vi kan havne i en krise i forbindelse med store tap som ved dødsfall, skillsmisse eller egen alvorlig sykdom. Et helt folk kan havne i en eksistensiell krise gjennom katastrofer. Slike kriser setter oss i en erfaringens og erkjennelsens situasjon der vi får dypere innsikt mens vi bearbeider opplevelsen, eller vi velger ikke å erkjenne og lar anledningen gå forbi oss (ibid:112). Tolkning som er neste dimensjon, er den kognitive refleksjon over spørsmålene. Sjelesørgeren kan gjennom sjelesorgssamtalen åpne en ny horisont for konfidenten ved å si at Gud vil nå vedkommende i denne situasjonen. Gud søker mennesket gjennom de tanker og følelser av erfaring og erkjennelse som det har. Gud kaller stadig på mennesket som han også gjorde det i Edens hage etter syndefallet. Kallet kan mennesket oppleve som lengsel, savn, en bevissthet om en mangel og en sult som ingen hittil har kunnet stille. Å tolke

er å formidle en kristen holdning i stedet for å gi et svar på de eksistensielle spørsmålene, for det finnes egentlig ikke entydige og til enhver tid gode svar på dem. Kristen livsholdning er i stedet en måte å forholde seg til dem på. En holdning formidles best ved at en lever i den mer enn å snakke om den. Sjelesørgerens tolkning kan også handle om å overføre konfidentens situasjon til liknende situasjoner i Bibelen, slik at konfidenten kan identifisere seg med personer eller fortellinger i Bibelen (ibid:131-132). Å oppleve gjenkjennelse kan være til stor hjelp for å få i gang en prosess for den som trenger å bearbeide en krise, og også at en forstår eller ser Guds rolle i sin situasjon (Wickstrøm 1999). Fordypningen er en forlengelse av tolkningen og handler om åndelig veiledning – om hvordan det personlige troslivet med Gud kan utvikles og fordypes. Den alminnelige sjelesorgen bør også inkludere fordypning og da i forhold til den som vil leve som kristen. Sjelesorgen bør åpne opp for den enkeltes åndelige lengsler og muligheter (Okkenhaug 2002:44).

Sjelesorgen er forankret i troen på den treenige Gud, og derfor tror vi at den treenige Gud er til stede i sjelesorgsrommet hele tida. Gud finnes i rommet som Skaper, Frelser og Forløser. Dette er den trinitariske, tredelte sjelesorgen (ibid:38). Gud har gitt oss livet i all sin mangfoldighet, og vi tror at Gud er opptatt av hele mennesket med alt det mennesket strever med. Av den grunn bør det i utgangspunktet ikke være noe tema det ikke kan tas tak i i en sjelesorgssamtale. En viktig del av sjelesorgen er at jeg som sjelesørger kan stille meg til side og stole på at Gud er til stede ved Den Hellige Ånd. Dette gjør sjelesorgsamtalen annerledes enn terapi, selv om sjelesorg også kan ha terapeutisk effekt (ibid:40).

2.4.1 Sjelesorgens plass i Metodistkirken

Sjelesorg har en sentral plass i Metodistkirken. Den kan plasseres både inn i vår frelsesforståelse og forståelse av nådemidler. For metodismens grunnlegger, John Wesley, handlet læren om frelse om en nådens prosess mot hellighet (Meistad 1992:65). Wesley la mer vekt på Guds nyskapende handling når han fortolket frelsens innhold enn det som var vanlig i de vestlige teologiske miljøene (ibid:395). Et annet aspekt i metodistisk teologi om frelse som man indirekte kan slutte av Wesleys teologi (også nevnt i punkt 2.2.) er at frelsens mål også er gjenskapelse, helbredelse og fornyelse av hele skaperverket. Frelsens vei er Guds vei for å gjenreise hele skaperverket til sin opprinnelige tilstand av fred og harmoni (ibid:66). Frelse av skaperverket er mulig dersom menneskene tar sin forvalteroppgave på alvor ved å spille på lag med Guds helbredende krefter virksomme i naturen (ibid:235). Ut fra hva metodistteolog og sjelesørger John B. Cobb skriver, vil det være riktig å si at sjelesorg er en del av Guds

frelsende arbeid. Dermed handler den forandringen som kan finne sted i sjelesorg om Guds frelsende arbeid i og for konfidenten (Bråthen, 2008:29).

Et nådemiddel blir forstått som et ytre middel, en kanal for Guds nåde og kraft til menneskene, som Gud har forordnet for alle mennesker, både kristne som ikke-kristne. Metodistkirken har fem nådemidler. Disse er dåp, nattverd (sakramenter), bibelen, bønner og de helliges samfunn/kirken (Meistad 1992:197). Den lutherske kirke til sammenligning regner bare med de tre førstnevnte (Skottene 2002:84). Det er Gud selv som handler i og gjennom nådemidlene. Nåden er og blir en gave som Gud gir av kjærlighet til menneskene til tross for hva vi er. Guds frelse som menneskene fritt kan ta i mot er et eksempel på Guds nåde eller Guds gave. Wesley valgte en vid forståelse av hva et nådemiddel er. Han delte nådemidlene inn i to grupperinger: fromhetsgjerninger og barmhjertighetsgjerninger. Nådemidlene fromhetsgjerninger består av alle de fem nådemidlene. Barmhjertighetsgjerninger består av handlinger vi gjør for vår neste; som for eksempel det å se til og helbrede syke, gi drikke til tørstende, besøke fengslede, hjelpe fattige og arbeide for rettferdighet. Disse to grupper av nådemidler er gjensidig avhengig av hverandre. Den ene kommer ikke til sin rett uten den andre (Bråthen 2008:35).

I møtet med et medmenneske møter vi i følge troen Jesus Kristus, og særlig er Gud til stede og frelser mennesker som lider. Slik vårt møte med den lidende eller sørgende endrer oss, slik endres vi også av møtet med Kristus. I den endringen som skjer med oss, er det vanskelig å skille hva som skyldtes møtet med medmennesket og hva som skyldtes møtet med Kristus (ibid:36). I metodistisk sammenheng plasseres sjelesorg inn under barmhjertighetsgjerninger som et nådemiddel. Det er et nådemiddel som kan innebære et forvandlende møte med Gud og vil kunne gjelde både for konfident som også for sjelesørger. Metodistisk teologi legger vekt på at Den Hellige Ånd er sentral i dette møte, Han er Livgiveren som gir vekst. I forhold til sorgoppfølging blir med andre ord det å hjelpe mennesker til å bearbeide sorgen gjennom sjelesorgssamtale en del av frelsens arbeid og at man får Guds nåde og kraft i dette arbeidet (ibid:26).

2.4.2 Begravelsesriten – om sorg og religiøsitet

Det er til stor hjelp for den etterlatte å begynne sorgbearbeidelsen i begravelsesuka. I Norge er begravelsesuken vanligvis innenfor de første 8 dagene etter dødsfallet. Etterlatte blir i denne uka naturlig trukket med inn i fastlagte rutiner og ritualer. Ritualer kan betegnes som et

språk som hjelper sørgende til å uttrykke seg nonverbalt. Ritualer er handlinger som mennesker gjør aktivt og kan forstås som symbolsk adferd utført for å skape mening i en kaotisk situasjon rundt et tap (Danbolt, Stifoss-Hanssen, 2007:41 & 196). Ritualene setter våre sanser i sving (Skottene 2002:15). Død og sorg kan for eksempel ritualiseres ved bruk av blomster, gjennom lystenning, bønn og salmesang. Danbolt bruker uttrykket begravelsesrite for å beskrive det praktiske og det rituelle hendelsesforløpet som knytter seg til avskjeden med den døde fra dødsfallet skjer og til begravelsen er over (Danbolt 2002:9). Begravelsesriten er en enhetlig rite, som har en selvsagt plass i våre begravelser. Danbolt gjorde i 1998 en religion-psykologisk studie som handlet om hvilken betydning begravelsesriten og religiøsitet har for etterlatte i forhold til sorg, og hvilken rolle folks religiøsitet spiller når de har mistet en av sine kjære (ibid:41). Studien viser at det er tydelige sammenhenger i hvordan de etterlatte gjennomlever begravelsessa og begravelsen, og hvordan sorgen forløper videre. Etterlattes religiøsitet vil også være av betydning. Han skriver at sorg og religiøsitet er eksistensielle erfaringer som kan uttrykkes og bearbeides gjennom et felles system av symboler og metaforer (ibid:40). Hvis det ikke er ritualer og sosiale forventninger rundt begravelsen, kan sorgprosessen komme til å ta lengre tid, og det kan også øke muligheten for sykelige reaksjoner på tapet (ibid:42). Også Okkenhaug skriver at kirkens ritualer bidrar til å skape orden i en kaotisk virkelighet i forbindelse med tap, og at de i tillegg bringer evangeliet til mennesker (Okkenhaug 2002:228).

2.5 Menighetsfellesskap som sosialt nettverk

I menigheten kan man oppleve tilhørighet til menighetsfellesskapet, bli regnet med og bli husket på. Her kan man kjenne Guds nærvær og tilstedeværelse, representert ved mennesker som tror, ber, bryr seg om andre og er medmennesker. Fellesskapet kan gi mulighet for kontakt med mennesker som ellers ikke ville komme til samtale med prest/diakon. Fellesskap er en alternativ mulighet til et lukket, sjelesørgerisk rom i en menighet som det ikke er naturlig for alle å benytte (Okkenhaug 2002:42). Hele eller deler av menighetsfellesskapet (ved større menigheter) vil kunne utgjøre den sørgendes sosiale nettverk som ett tillegg til ens nære familie og venner.

Kari og Atle Dyregrov har gjort undersøkelser blant etterlatte ved brå død, og de har skrevet bok (2007) om hvilken betydning det sosiale nettverket kan ha for sørgende for å få mot og styrke til å komme videre i livene sine. Etterlatte har uttrykt at de trenger støtte både fra profesjonelle, andre etterlatte så vel som fra nettverket. Nettverket er av uvurderlig verdi, hvis

støtten blir formidlet på en slik måte at den oppleves som hjelpende. Sørgende uttrykker at de ønsker å bli oppsøkt. Men det er viktig at andre tar initiativet, fordi de selv ofte ikke har overskudd til dette, spesielt i den første tiden etter et dødsfall. Dette innebærer også at støtten må være individuell på de etterlattes premisser. Og for å få det til, må hjelperne stille spørsmål og legge vekt på en åpen kommunikasjon der de får etterlatte selv til å fortelle hva som er behovet. Det å gi omsorg, lytte til klage og gråt blir til stor hjelp. I den første tiden kan det være behov for praktisk støtte. Etter hvert som tiden går blir det viktig at de sørgende får snakke fritt om avdøde til personer som kjente vedkommende godt, fordi dette bidrar til å holde avdødes minne ved like (Dyregrov 2007:57-64).

Erfaring viser at det gjerne blir gitt mye støtte og oppmerksomhet i den første tida etter dødsfallet, men behovet for støtte er aktuelt over lengre tid, minst i 1-2 år, men styrken på støtten kan reduseres gradvis. Når hverdager kommer tilbake igjen, og det meste av oppmerksomheten fra andre er redusert, vil ensomhet og savn etter avdøde kjennes tyngst (ibid:163-165). Sørgende verdsetter derfor høyt at venner og familie er tilgjengelig også når hverdagene kommer. Det er spesielt viktig å være oppmerksom på familier som har barn og unge, og deres situasjon midt i sorgen. Det som lett kan skje, er at voksnes sorg får all oppmerksomhet. Barna og de unge må også bli inkludert når det snakkes om avdøde og få anledning til å uttrykke egen sorg i tillegg til å bruke den tida de trenger til sin sorgprosess (ibid 168). Hjelperne bør være oppmerksomme på at sørgende foreldre kan trenge midlertidig avlastning i omsorgsoppgavene i forhold til barn, fordi foreldre kan ha nok med sin egen sorg. For barna er det viktig at deres daglige rutiner har kontinuitet.

Dette kapitlet har blant annet presentert nyere sorgteori. I dag er perspektivet på sorg i større grad helhetlig, fordi en tar hensyn til den sørgendes indre verden så vel som den sørgendes ytre omgivelser. Man vektlegger ikke kun følelsesmessige reaksjoner, men også kognitive og atferdsmessige reaksjoner (Bugge 2003:39-40). Det er en større forståelse for at sorgen er flerdimensjonal med reaksjoner og prosesser som utvikler seg langs flere dimensjoner over tid uten å bestå av bestemte faser. Den sorgteori som jeg har pekt på er tosporsmodellen som spesielt omtaler to stressorer, den ene har å gjøre med den sørgendes indre verden rundt reaksjoner på tapet. Den andre handler om livet og utfordringer etter dødsfallet. Det viktige i sorgprosessen er at tapet blir bearbeidet på en slik måte at den sørgende beveger seg mellom de to stressorene og ikke blir værende i kun en av dem. Hovedmålet i sorgarbeidet er at den enkelte gis anledning til å komme frem til sin individuelle måte leve med sorgen på. Kapitlet

har også omtalt Metodistkirkens lære, struktur, diakoniforståelse samt teori om sjelesorg og menighetsfelleskap. I neste kapitel går jeg over til å omtale den forskningsmetoden som jeg brukte for å utføre intervjuene og for å undersøke dem.

3.0 Metode

Den metoden jeg har valgt å benytte for å få inn data som kan bidra til å gi svar på oppgavens problemstilling, er det kvalitative forskningsintervju. Det kvalitative forskningsintervju er en hverdagslig, men faglig samtale som har en viss struktur og har som mål å få frem erfart kunnskap. Denne bestemte formen for forskningsintervju er ”et intervju som har som mål å innhente beskrivelser av intervjuedes livsverden, med henblikk på fortolkninger av de beskrevne fenomenene” (Kvale 2001:21).

3.1 Valg av forskningsmetode og design

3.1.1 Bruk av metoden kvalitativt intervju

Det å benytte det kvalitative intervjuet som egen forskningsmetode er nokså nytt de siste ti-årene (ibid:24). I dag blir fortellinger og samtaler sett på som viktig i arbeidet med å få tilgang til kunnskap om vår sosiale verden inkludert vitenskapelig kunnskap. Intervjuet er en utveksling av synspunkter eller erfaring av felles tema mellom to personer (ibid:27-28). I intervjuet skjer en menneskelig samhandling, og det er samhandlingen som produserer den vitenskapelige kunnskapen. Intervjuet skal kunne fange opp et stort spekter av meninger og nye perspektiv som kan utforskes og utvikles (ibid:116). Det er derfor en fordel at intervjueren kan mye om intervjuetemaet for å stille gode spørsmål og å få tilstrekkelig svar på temaet som ønskes belyst. I tillegg er det en fordel å ha erfaring med intervjusituasjonen, for eksempel å takle spørsmål som måtte oppstå der og da.

Den kvalitative metoden kjennetegnes ved at studiet er lite i omfang og forskningen kan gå i dybden. Metoden har passet godt til mitt studie. Jeg har ikke undersøkt diakoni generelt, men spesielt med vekt på sorgoppfølging i en Metodistkirke kontekst. Intervjuopptakene ble gjort med båndopptaker samtidig som jeg også noterte ned det som ble sagt som en kvalitetssikring i tilfelle det skulle vise seg at båndopptakeren ikke fungerte. Det var vanskelig å få skrevet ned alt som ble sagt i løpet av intervjuet. Det som er en fordel med båndopptaker er at gjenfortellingen av intervjuene blir svært nøyaktige. I ettertid kan en lytte på nytt og på nytt og stoppe avspillingen og gå tilbake til bestemte utsagn. Intervjuene ble tatt vare på under arbeidet med oppgaven, jeg kunne derfor stadig vekk gå tilbake til materialet og sjekke det. På den måte fikk jeg tak i nyttige nyanser hos informantene.

Det er nødvendig ved bruk av kvalitativt intervju at forskeren har et bevisst forhold til eget verdisyn og hvordan dette virker inn på valg av emne og problemstilling, valg av kilder og metoder og tolkning av kildematerialet (Bøe 1999:40). Jeg er oppmerksom på at tolkningen av intervjumaterialet vil være preget av mine individuelle forutsetninger av erfaringer og kunnskap. I tillegg er jeg selv en del av menighetsfelleskapet i Metodistkirken og er dermed tett innpå materialet. Jeg mener at jeg har tatt dette i betraktning ved å gi hver enkelt informant mulighet til å gi kommentar til det skrevne intervjuet og har også ivaretatt informantene ved å behandle intervjumaterialet med forsiktighet. Den som forsker på sine egne, kan bli redd for å publisere forskningen på en slik måte at informantene blir såret eller latt i stikken. På den andre siden er det også gjort erfaring med at flere av utfordringene egentlig er like om en forsker på det fremmede eller på det kjente. Selv om jeg her har forsket på mine egne, så har jeg fulgt prinsippet om alltid å være forsiktig i forhold til publiseringer. Jeg har behandlet informantene med samme forsiktighet som jeg mest sannsynlig ville ha behandlet alle andre med. Dette resonnementet støtter opp om det Leer-Salvesens erfarte i sin forskning av moderne prester der han selv var én av dem (Leer-Salvesen 2009:196). Jeg er også oppmerksom på muligheten til å identifisere informantene. I en liten og oversiktlig kirke kan dette være et problem, og jeg har derfor bestrebet meg på å anonymisere.

3.1.2 Valg av informanter.

Utvalget består av fem informanter fra fem forskjellige menigheter innen Metodistkirken i Norge. Fordi oppgavens fokus er sorgoppfølging i menighet, valgte jeg informanter som både var menighetsarbeidere og hadde sorgoppfølging som en naturlig del av arbeidet. I følge Repstad (2004) øker sjansene for å finne nye relevante data hvis informantene er ulike. For å få frem en så stor bredde som mulig av erfaring ut fra et materiale på fem intervju ble viktig at begge kjønn var representert i utvalget og at det var to typer yrkesutøvere: prest og diakon. I tillegg var størrelsen på menighetene forskjellige, og de var spredt over et rimelig stort område av landet. Jeg syntes dessuten at det var av betydning at minst en menighet hadde erfaring med sorggruppearbeid og at det også var noe erfaring med sorg hos barn og unge.

3.2 Intervjuguiden og gjennomføring av intervjuene

Spørsmålene jeg stilte informantene ble utformet i en intervjuguide (Vedlegg 1). Guiden bestod av 14 spørsmål som skulle gi innsikt i sorgarbeid, oppfølgingen av sørgende og sorgforståelse hos informanten. Jeg fulgte guiden nøye og brukte alle spørsmålene ved hvert intervju. Først gjorde jeg et prøveintervju og la etter det til et spørsmål. Det ble brukt båndoppta-

ker. Etterarbeidet bestod i at jeg skrev på maskin det jeg først hadde skrevet for hånd og det jeg hørte på båndet. Jeg valgte å skrive intervjuene selv for å få nærhet til stoffet og som en hjelp med den senere analyse og tolkning (Repstad 2004:83-85). Alle intervjuene hørte jeg igjennom flere ganger, for å sikre at graden av gjengivelse ble så pålitelig som mulig. Intervjuene ble gjennomført i perioden januar til mars 2009 som er en periode på 7- 8 uker. Hvert intervju varte fra i overkant av en time til en time og tre kvarter. To av intervjuene ble foretatt på telefon med høytalerfunksjonen på for båndopptakeren sin del. Alle som ble intervjuet fikk tilsendt det ferdig skrevne intervjuet og gitt anledning til å gi kommentar som en etterprøving og en kvalitetsikring for analysen. De fleste kom med noen tilbakemeldinger, spesielt i form av presiseringer eller tillegg til deres svar.

3.3 Tematisk analyse

Å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer (Kvale:118). Analysen foregikk i fire trinn. Først gjaldt det å få et helhetsinntrykk ved å lese igjennom alle utskrifter noen ganger. Analysens andre trinn var å identifisere meningsdannende enheter, for så å se bort fra uvesentlige egenskaper i de enkelte meningsdannende enhetene (trinn 3). Til sist gjaldt det å sammenfatte betydningen av dette. Denne fremgangsmåten egner seg godt der formålet er å utvikle kunnskap om informantens erfaringer og livsverden innen et bestemt felt (Bøe 1999:47).

Jeg benyttet meg også av en klippemetode som bestod i å klippe opp hvert enkelt av informantens svar på intervju spørsmålene. Jeg merket hvert av utklippene med et tall som viste tilbake til den enkelte informant. Deretter kategoriserte jeg intervju svarene slik at under hvert spørsmål plasserte jeg alle intervju svarene til det konkrete spørsmålet for å få en hjelp til å finne mønster i materialet (Bøe 1999:48). Intervjuundersøkelsen ble brukt som grunnlagsmateriale for å drøfte Metodistkirkens sorgtilbud i lys av den teorien som ble omtalt i forrige kapittel. Empirien har på den måten blitt prøvd opp mot teori som spesielt har med sorgfeltet å gjøre.

3.4 Kritisk vurdering av metodevalg

3.4.1 Pålitelighet, gyldighet, generaliseringer og representativitet

Målet med oppgaven var å få innsikt i menigheters sorgarbeid i forbindelse med dødsfall.

Kildene jeg brukte i intervjuene er alle menighetsarbeidere som i sitt arbeid treffer etterlatte i sorg. De må derfor kunne sies å være pålitelige kilder som bidrar med å kaste lys over prob-

lemstillingen. Sammenlignet med prest/diakon i Den norske kirke arbeider denne oppgaves informanter i små menigheter og har derfor ikke det store antallet begravelser i året. Fordi Metodistkirken er en liten kirke i Norge, blir likevel antallet rimelig representativt for Metodistkirken. De fem menighetsarbeiderne jeg intervjuet tjenestegjør i tre store og to middels store menigheter i norsk metodistsammenheng. I alt er det 47 metodistmenigheter i Norge i dag. Når jeg har empiri fra 5 av disse, utgjør dette 10,6 % av alle menighetene. Disse fem menighetene har til sammen ca 2.900 medlemmer inklusiv døpte medlemmer av totalt 12.500 i Norge i 2009. Dette vil igjen si at materialet dekker 23 % av den norske metodist- ”befolkningen”, altså nesten en fjerdedel. Empirien har derfor gyldighet og gir et rimelig representativt bilde av sorgarbeidet i Metodistkirken i Norge, men er likevel ikke stort nok til å kunne generalisere og trekke bastante konklusjoner på generelt grunnlag. Men materialet er en hjelp til å se tendenser og til å se nye perspektiv og det er mulig å komme frem til konklusjoner som er åpne. Den kvalitative forskningsmetoden har i denne omgang bidratt til å sette temaet sorgoppfølging på dagsordenen. I neste omgang er det også mulig å styrke undersøkelsen ved å gå videre og da ved å bruke kvantitativ forskningsmetode.

I dette kapitlet har jeg beskrevet det kvalitative forskningsintervjuet som er den metoden som er benyttet i denne oppgaven. Beskrivelsen er ment å være et verktøy for leseren til å kunne følge forskningsprosessen fram til svaret på oppgavens spørsmål. I neste kapitlet går vi inn i oppgavens intervjudel.

4.0 Presentasjon og analyse av intervjuene

I det følgende vil jeg presentere mitt intervjumateriale i fortettet utgave. Det er systematisert ut fra temaene i spørsmålene som jeg stilte informantene for å finne svar på hvordan menigheter følger opp etterlatte.

4.1 Informantene

4.1.1 Utvalg av informanter

Mitt utvalg består av fem menighetsarbeidere. Fire av disse er pastorer og en er diakon. En av pastorene har tidligere arbeidet som diakon. Det alle har til felles er at de er ansatt i en stor eller mellomstor metodistmenighet og at en del av deres arbeid er å møte sørgende. Deres alder er 34 til 60 år. Deres "fartstid" i yrket er fra 4 til 26 år. Fordelingen mellom kjønnene er tre kvinner og to menn. Antall begravelser pr. år utgjør til sammen ca. 31, dvs. i snitt 6 pr. år pr. prest eller diakon. Deres bidrag gir et viktig innblikk i sorgfeltet.

4.1.2 Informantenes kontakt med de sørgende

Alle informantene forteller at det mest vanlige er at både den døde og de etterlatte er kjent i menigheten fra før dødsfallet. Hvis det har vært en langvarig sykdomsperiode i forkant av dødsfallet, har det vært kontakt i denne perioden. Som oftest består de etterlatte av nærmeste familie og da enten ektefelle eller voksne barn, men også svigerbarn, barnebarn og søsken. Søsken er spesielt aktuelt hvis den avdøde var yngre. Det forekommer at det er kontakt med venner av avdøde.

De pårørende er først og fremst bekjennende eller dømte medlemmer. Dømte medlemmer er medlemmer som er dømpt i Metodistkirken som barn. De kan velge å bli tatt opp som bekjennende medlemmer fra fylte 15 år. Å bli tatt opp som bekjennende medlem forutsetter en bevisst og personlig tro. Medlemsopptakelsen er en bekreftelse av dåpen ved at vedkommende bekjenner Jesus Kristus. Flere forblir dømte medlemmer hele livet ut. I praksis vil det oftest bety at de er passive medlemmer. Det hender at de kan være ukjent for menigheten, fordi de ikke har hatt kontakt på mange år. Det forekommer også at pårørende er helt ukjente ikke-medlemmer som aldri har hatt tilknytning til menigheten. Møtet med pastor i forbindelse med begravelse kan derfor være det første møtet med menigheten. Blant de pårørende er det alltid en god blanding av bekjennende medlemmer, dømte medlemmer og at noen tilhører en annen menighet.

Når det gjelder hvor ofte menigheten har kontakt med de sørgende etter dødsfallet, nevner alle informantene fem felles og faste kontaktpunkter. Først er det samtale på telefonen for å avtale sorgsamtalen, dernest selve sorgsamtalen, så inviteres de sørgende til å være til stede på gudstjenesten første søndag etter dødsfallet, for da blir det fremsagt minneord over avdøde, deretter selve begravelsen og til slutt er det kontakt på Allehelgensdag første søndag i november. Det er også oppfølging og kontakt utover dette, men her er tilbudet noe forskjellig for de ulike menigheter.

4.1.3 Sorgforståelse.

Flertallet av informantene beskrev sorg som et følelsesmessig og naturlig uttrykk for tap, og at tapet er en pris mennesket må betale for at det lever i relasjoner. Det er kjærlighetens pris, og tapet er som kjent ugjenkallelig og definitivt. De fleste hadde erfart at sorgen kunne ha ulike uttrykk eller ulike følelser i seg i form av vonde følelser, sinne, oppgitthet, motløshet og gråt, men også gode følelser som takknemlighet og gode minner. Alle disse var naturlige uttrykk for tap. Det var gjort erfaringer med at mange mennesker ikke var forberedt på tapet, at etterlatte ikke kjente seg selv igjen i sin reaksjon på tapet eller at sorgen kunne uttrykkes annerledes enn det som var forventet, for eksempel kunne en panikkartet måte å leve videre på være et uttrykk for sorg der den etterlatte vil vise at den virkelig levde. Videre var det erfart at det kunne komme negative, depressive tanker som førte til at sørgende trakk seg inn i seg selv og ikke fant noen grunn til å leve videre når ektefellen/barnet ikke lenger levde. Noen informanter understreket viktigheten av at sørgende fikk kjenne på sorgen og uttrykke den for å komme videre seg i prosessen. Det må være rom i et menighetsfellesskap for at noen gråter og er i sorg. Sorg kan være mangfoldig. Noen ganger kan det også være vanskelig å forklare sorgen og dens uttrykk.

4.2 Støtte og oppfølging.

Det er prestene som har ansvar for sorgsamtalen i forkant av begravelsen. Alle prestene uttrykker at denne samtalen er viktig for sorgbearbeidelsen. Noen sier at de oppmuntrer så mange som mulig av familien til å delta i sorgsamtalen. En av disse presiserer at det er viktig at også barn og unge får slippe til med egne minner og får erfare at deres bidrag er av betydning. Det å bli gitt anledning til å fortelle er også en måte å arbeide med sorgen på. Alle bruker sorgsamtalen til å hente frem informasjon til minneordet. Valg av ord er viktig, for minneordet må tegne et tydelig og sant bilde av avdøde. Hvis flere familiemedlemmer deltar, vil de kunne bidra til å speile alle ulike roller avdøde hadde. At minneordet skal være tydelig og sant, er signaler som har kommet fra pårørende selv, og ekstra viktig hvis det fremkommer at

pårørende har hatt et vanskelig forhold til avdøde. En mulighet er da å finne ord med dobbelt betydning. For eksempel at man omtaler en person som en som har sterke meninger i stedet for å si at han var veldig vanskelig å ha med å gjøre. Hvis ikke minneordet blir rett, vil det kunne bli en tilleggsbelastning i sorgen. Minneord blir fremsagt både på gudstjenesten første søndag etter dødsfallet og i selve begravelsen. Enkelte pastorer oppmuntrer etterlatte til å fremsi eget minneord i begravelsen. I tillegg er det vanlig å ha et minnesamvær umiddelbart etter begravelsen på selve begravelsesdagen der de etterlatte i mange tilfeller åpner opp for at hvem som helst som ønsker det, fritt kan få fremsi sine minner om avdøde.

Det var gjort erfaring med å gjøre begravelsesuka til en unntakstilstand ved at alt annet arbeid ble lagt til side. For å gjøre så mye som mulig ut av denne spesielle uka og for å gi god sorgstøtte holder man tett kontakt med pårørende. Det er mye praktisk som må tilrettelegges til begravelsen. En pastor i en liten menighet blir involvert i det meste av menighetens arbeid. Det medfører at det kan være mulig å få til en tilnærmet daglig kontakt denne ene uka. En styrke ved mindre menigheter er at de kan ha god kapasitet og mulighet til tett oppfølging.

Etter begravelsen ble det gjort en vurdering i forhold til behovet for videre oppfølging. Oppfølgingen bestod i alt fra ikke noe oppfølging og da med begrunnelse i at døden var forventet og begravelsen hadde gått greit, til hjembesøk av presten uken etter begravelsen med begrunnelse i at det er viktig å være til stede, være nær de pårørende for å fange opp mulige behov. Nesten alle sa at det å be sørgende om selv å ta kontakt ved behov for samtale, ikke fungerte i praksis. Ut fra erfaring hadde de kommet frem til at initiativet måtte komme fra prest/diakon. Det var også gjort erfaring med at avtale om å møtes på menighetskontoret for samtale sjeldent fungerte, fordi kontoravtale ble for formelt. Derimot var det god erfaring med de uformelle samtalene. Presten eller diakonen passet alltid på å være i nærheten av den/de sørgende når det var et naturlig treffpunkt i menighetssammenheng, for så å spørre hvordan det stod til og for å gi anledning til den/de det gjaldt å få uttrykke hvordan vedkommende hadde det. Dette var det god respons på. Fordi noen erfarte at det var de uformelle samtalene enkelte etterlatte ønsket, brukte pastor/diakon samtaleteknikker for å komme videre i slike samtaler. Disse samtalene ble av noen sett på som sjelesorgssamtaler.

I forhold til hjembesøk nevnte noen informanter at enker/enkemenn spesielt ble fulgt opp med slike besøk. Dette fordi ektefolk opplever et stort tomrom eller vakuum når ens livsledsager er helt borte. Noen erfarte at enkemenn trengte tettere oppfølging enn enker, fordi menn

i mange tilfeller har mindre nettverk enn kvinner. Et annet argument var at menn ikke snakker så lett om sine følelser som kvinner synes å gjøre. Diakonen hadde spesielt ansvar for eldre og fulgte disse tett opp med hjembesøk. Mine informanter ble ikke spurt direkte om hva slags temaer som ble berørt i oppfølgingsamtalene eller sjelesorgsamtalene, men det fremkom likevel at det ble snakket om tomrommet etter avdøde og da spesielt i forhold til enker/enkemenn, og det ble også snakket om den avdøde. Eksistensielle spørsmål var også aktuelle som for eksempel spørsmålet om hvor den døde er nå og hvorfor vedkommende døde? Andre temaer handlet om bebreidelser og anklager av seg selv, fordi en ikke hadde gjort nok i forhold til avdøde. Det kunne også handle om en problemfylt relasjon til avdøde eller at avdøde hadde levd et liv som var vanskelig å godta, og dette kjentes ekstra vondt i sorgen.

Alle menighetene arrangerte Allehelgensdag i november. De som var blitt etterlatte etter forrige Allehelgensdag, ble spesielt invitert og mottok i de fleste tilfeller en skriftlig invitasjon. Noen menigheter la et hefte (liten bok) som inneholdt tanker fra en sorgprosess sammen med invitasjonen. Hftet heter: *Himmel over sorgen* av Jan Terje Christoffersen, Verbum forlag, 2000. Nesten alle sa at det på Allehelgensdag ble tent lys for de som var døde sist år og at navnene deres ble nevnt. Noen hadde også et kort minneord for hver enkelt. Søndagsskolebarna kunne bli inkludert ved for eksempel å spørre dem om de kjente noen som var død og at man lot de få tenne lys for vedkommende. Det var også erfaring med forbønns gudstjeneste (to ganger i året) der temaet var Jesu ord om at alle som strever og har tunge byrder å bære, inviteres til å komme til Ham, i følge Matt 11,28. I denne forbønns gudstjenesten ble det bl.a. gitt mulighet til å skrive bønnesedler, tenne lys og å få forbønn. Dette var en arena der mennesker kunne uttrykke alle typer sorg. Mange med ulike typer sorg – også etter dødsfall - hadde hatt hjelp av tiltaket, for tilbakemeldingene var gode.

Når det gjelder den praktiske støtten, svarer noen informanter at de gir omtrent like mye praktisk støtte som de gir sjelesorg. Det er også gjort erfaring med at det kan være et ganske stort behov for praktisk støtte, og at enkelte har mer behov enn andre. Ut fra samtalene med informantene fremkommer praktisk støtte som praktisk hjelp og veiledning fra pastor i forbindelse med planleggingen og gjennomføringen av begravelsen/bisettelsen. Pastor kunne ved behov tilby seg å gjøre annet praktisk arbeid også uten om begravelsesuka. Praktisk støtte kunne også gis av menighetsmedlemmer i form av sosial kontakt og tilbud om en hjelpende hånd for eksempel til å servere i minnesamværet.

En av menighetene hadde for tiden tilbud om sorggruppe. Tilbudet var et samarbeid med Den norske kirke. Dette sorggruppetilbudet hadde temaer, og de som innledet til temaene var profesjonelle yrkesutøvere som lege, prest og diakon. Også gruppelederne var erfarne og profesjonelle. Etter felles undervisning gikk deltagerne i grupper for å samtale. Alle sørgende fikk informasjon om tilbudet og anslagsvis 25 % benyttet seg av det og har gitt gode tilbakemeldinger på det. Andre hadde enten vurdert eller planlagt sorggruppe, men erfart at det likevel ikke var tilstrekkelig behov for det innen egen menighet, enten fordi det var for få dødsfall eller fordi noen man kjente hverandre for godt innen menighetene. Men det var mulig å henvise til sorggrupper andre steder, for eksempel hos Stiftelsen Fransiskushjelpen, som er en diakonal organisasjon innen Den katolske kirke.

4.3 Menighetsfellesskap

Menighetsfellesskapet ble av flere nevnt som en ressurs for de sørgende. I en av menighetene var det flere bibelgrupper, også kalt livsnære grupper, der gruppene fungerte som omsorgsnettverk hvor man kjente ansvar for hverandre og fulgte hverandre opp. Støtte og omsorg ble spesielt aktivisert i forbindelse med sykdom og sorg. Selv om gruppene ikke fungerte som sorggrupper, fikk sørgende anledning til å snakke om sorgen. I andre menigheter der det ikke var slike grupper, kunne det være vennenettverk som stilte opp i forhold til praktiske oppgaver i tillegg til annen omsorg overfor den/de det gjaldt. Også diakonikomite og pensjonerte pastorer som kjente den aktuelle familie, kunne ved behov bli aktivisert i forhold til besøkstjeneste. Det ble uttrykt at en styrke ved et menighetsfellesskap når avdøde er kjent i menigheten, er at avdøde ikke så fort blir glømt her som i resten av samfunnet. Her er det flere som kjenner avdøde, og pårørende kan derfor flere ganger og over lang tid få snakke om den som er borte. Fordi det er flere å samtale med, skal ikke etterlatte trenge å oppleve at noen blir lei av å høre på. Man blir også sett og husket på av flere, men dette forutsetter noen steder at pårørende er en del av menighetsfellesskapet eller oppsøker det. Noen passive dømte medlemmer har fått erfare at de har blitt sett ved besøk i menigheten etter dødsfallet, fordi noen i menigheten kjente avdøde og familien og tok derfor initiativ til kontakt. Andre passive medlemmer har gitt tilbakemelding om de var veldig fornøyd med begravelsen og at det minnet dem om at de savnet menigheten.

Alle informanter fortalte at oppfølging av etterlatte ikke var avhengig av medlemskap i menigheten, men om begravelsen fant sted der og ut fra behovet for oppfølging. Noen menig-

hetsarbeidere hadde erfaring med at aktive medlemmers forventning til oppfølgingen var stor. De som ikke er aktive har ingen forutsetning for å vite hva de skal ha forventning om og forventer ikke noe utover at pastor forretter i begravelsen.

4.4 Barn og unge

Ingen av menighetene hadde eget oppfølgingstilbud eller fastlagt rutine for oppfølging av barn og unge. Erfaringen var at barn og unge sjeldent var sørgende, likevel kom noe erfaring frem. Det ble nevnt to forskjellige dødsfall der det hadde vært oppfølging av kameratene til et barn og en ungdom som begge døde brått. Når det er kontakt med skoler, er det vanlig å ha samarbeid med skolehelsesøster. Det var erfaring med et slikt samarbeid i denne forbindelse. I disse to eksemplene tok hjelperen seg først og fremst av barna og de unge ved at de fikk god anledning til å samtale og stille spørsmål rundt temaet døden. I tillegg var pastor til stede sammen med ungdommene under syningen. I neste omgang deltok den avdøde kamerater i begravelsen. Fordi pastor hadde hatt kontakt med de sørgende ungdommene og blitt kjent med dem, kunne vedkommende bidra til at de fikk tatt ut sorgen også i begravelsen ved at de fikk lov til velge et innslag som de forbandt med den avdøde kameraten.

Det ble nevnt at det ville være mulig å gi tilbud når behovet oppstod og at det var kunnskap om barns sorg, blant annet at de må få eie sin egen sorg og bruke den tiden de trenger i egen sorgprosess. Noen hadde anbefalt foreldre som hadde mistet barn til å lese Steinar Ekviks bok om barn og sorg: *Tårer uten stemme* og fått god tilbakemelding på den. Det kom også frem i intervjuundersøkelsen at barn og ungdom ble trukket inn i sorgsamtalen for å bidra med minner til minneordet. Og søndagsskolebarn kunne bli inkluderte i Allehelgensgudstjenesten.

4.5 "Tre på topp"

På spørsmålet om å rangere tre gode oppfølgingstilbud som ut fra informantens erfaring ville være tiltak som kunne hjelpe, svarte alle at sjelesorg var et godt oppfølgingstilbud. Tre informanter rangerte sjelesorg på førsteplass. Sjelesorg ble uttrykt som: "en til en veiledning", samtale i forbindelse med hjembesøk og oppsøkende sjelesorg. Nesten alle nevnte sorggruppe som et godt støttearbeid. To rangerte sorggruppe på førsteplass og to plasserte den på andre plass. Ellers, ble Allehelgensdag opplevd som et godt tiltak. Omsorg fra menighetsfelleskapet/nettverket ble også fremhevet av de fleste informantene. Litteratur og oppfølging på telefon rangerte noen på tredje plass.

4.6 Bruk av lys, salmesang og bønn (ritualisering)

De fleste forteller at de selv eller pårørende tenner lys i forbindelse med sorgsamtalen i hjemmet eller på kontoret. Noen menigheter tenner lys for avdødes familie første søndag etter dødsfallet, og inkluderer familien i forbønnen. Det blir også nevnt at en bør avklare med familien på forhånd om de ønsker å bli inkludert i forbønnen. Når det blir gitt anledning for hele menigheten til å tenne egne bønnelys i lysgloben, benytter ofte pårørende seg av denne muligheten. Det er også gjort erfaring med at sørgende bruker å tenne lys i lysgloben på begravelsesdagen i forkant av seremonien mens organisten spiller dempet musikk. Flere praktiserer å tenne ”minnelys” Allehelgensdag for å minnes hver enkelt som døde siste år og samtidig også å minnes de som døde tidligere år.

Pastor/diakon ber en bønn i løpet av sorgsamtalen. Det hender at det blir bedt både ved begynnelsen av sorgsamtalen og til slutt. Det blir bedt om Guds hjelp for begravelsen og styrke og trøst i sorgen. Når det gjelder salmesang, er dette vanlig i begravelse eller bisettelse og ellers ikke. Ikke alle er kjent med salmesang, og sangkvaliteten kan derfor være dårlig. I slike tilfeller kan salmesangen bare være i veien.

4.7 Målet med sorgarbeid

Målsettingen med sorgarbeidet forstås som å hjelpe de sørgende til å komme igjennom en tunell og begynne å fungere igjen i livet sitt uten avdøde. Noen begrunner arbeidet med oppfordringen fra Paulus (Gal 6,2) om å bære hverandres byrder, og at det er av stor betydning at de som skal hjelpe er til stede hos sørgende for å oppdage behov, støtte og trøste (jfr. Matt 5,4). I målsettingen kan det også inngå at det settes punktum for eventuelle vonde minner i etterlattes liv. Noen informanter mener de når målet, i alle fall til en viss grad eller noen ganger. En begrunnelse for at de når det er bidraget fra menighetsfellesskapet. Andre uttrykker at de har ønske om å gjøre mer i forhold til oppfølging. Det har også fremkommet ønske om at menigheten lager en konkret plan for sorgoppfølgingen over for eksempel 1-2 år.

4.8 Samarbeid.

De fleste menighetene har ikke erfaring med samarbeid i sorgarbeid. En av menighetene har positiv erfaring med samarbeidet med Den norske kirke i forhold til sorggruppe. En annen har erfaring med at kollegaer i andre menigheter – også utenfor Metodistkirken - har sagt seg positive til å stille opp som samtalepartner i sorgoppfølgingen hvis de sørgende skulle synes at deres relasjon til pastor er for tett som lett er tilfelle i små menigheter.

4.9 Hva er de vesentligste empiriske funn?

Når informantene snakker om sorgoppfølging, trekker alle først frem sorgsamtalen som finner sted i begravelsesuken og omtaler den som betydningsfull. Mange pårørende, spesielt yngre har ikke erfaring med å være etterlatte og med alt det praktiske som skal ordnes spesielt i begravelsesuka. I løpet av sorgsamtalen blir det gitt informasjon og råd i forhold til avgjørelser som må tas og ordnes med før begravelsen. Samtalen kan også inneholde noe sjelesorg ut fra behov og eventuelt hjelp til å ta avskjed med avdøde ved å oppmuntre familien til å delta i syningen der også pastor/diakon kan delta. Det andre som det blir fokusert på er å planlegge begravelsen og spesielt blir det arbeidet med opplysninger til bruk i minneordet. Det blir nedlagt mye arbeid med minneordet, for det er viktig at det skal bli så sant og presist som mulig for de etterlattes del og for ettermæle til den døde. Fordi det som nevnt arbeides med minneordet i sorgsamtalen, oppmuntrer noen til at så mange som mulig av familien - både barn og voksne - deltar i sorgsamtalen, for å bidra med å gi informasjon om de ulike roller som avdøde hadde i livet og også som en hjelp for etterlatte i sorgarbeidet.

Det vanligste er at sorgoppfølgingen ikke stopper opp etter begravelsen. Alle de aktuelle menigheter har noe tilbud i tillegg. Noen uttrykte at tilbudets omfang ble vurdert ut fra følgende kriterier: behov, type dødsfall, bruk av nettverk og samhold i familien. Det individuelle tilbudet bestod først og fremst av sorgsamtaler/sjelesorg – fra en samtale til flere samtaler. Det var alltid presten eller diakonen som tok initiativet til samtale og sjelesorg og ikke den sørgende selv. Menighetsfelleskapets funksjon som nettverk ble fremhevet som verdifullt. I menigheten er det ressurser til for eksempel besøkstjeneste, lytting, oppfølging og praktisk hjelp. Andre tiltak som var felles for alle menigheter, var Allehelgensgudstjenesten i november måned der familiene til de som var døde det siste året, spesielt ble invitert. Navnene til den enkelte avdøde ble lest opp og et lys ble tent for hver enkelt. En av menighetene har god erfaring med bruk av sorggrupper. Alle de andre menighetene er også interessert i å kunne gi sorggruppe-tilbud hvis de får i stand et samarbeid med andre menigheter.

I neste kapittel vil jeg drøfte noen av temaene som kom frem i intervjuene. De tre hovedfunnene jeg vil fokusere på, er menighetsfelleskapets betydning i sorgoppfølging, individuell sorgoppfølging ved prest/diakon og til slutt sorggrupper.

5.0 Drøfting

Formålet med intervjuene har vært å få innsikt i kirkens sorgarbeid ut fra beskrivelse fra noen som arbeider i feltet i tillegg til å få forståelse fra nyere sorgteori. I drøftingen er sorgteori og diakoni i tillegg til teori om Metodistkirken rammen rundt empirien. Diakonien forankres i de to virksomhetsområdene felleskap og sjelesorg (Plan for diakoni 1997:14-21). Når det gjelder sorgteori drøftes funn i forhold til de to sorgmodellene fasemodellen og tosporsmodellen. Det er som nevnt tre hovedfunn som peker seg ut i intervjuundersøkelsen. Det er at menigheter kan støtte og følge opp pårørende i sorg ved aktivt å bruke menighetsfellesskapets ressurser, sorgoppfølging ved prest/diakon og å henvise til sorggrupper der en møter andre etterlatte som er i sorg. Annen forskning har kommet frem til et liknende funn. Kari og Atle Dyregrov (2007) gjorde en undersøkelse blant etterlatte ved akutt død. Her uttrykte de etterlatte at de trengte støtte fra profesjonelle, fra andre etterlatte så vel som fra nettverket. Dette minner om de tre hovedfunnene fra intervju-undersøkelsen i menighetene. De profesjonelle er her prest eller diakon. Andre etterlatte kan treffes i sorggrupper, mens menighetsfellesskapet ofte utgjør nettverket til metodister, eller utgjør viktige deler av dette.

Det er flere faktorer som vil påvirke pårørendes behov for sorgstøtte og oppfølging. Det vil blant annet være forskjell på om det er akutt eller forventet dødsfall (Bugge: 64). Det er å anta at behovet for oppfølging vil være større ved akutte dødsfall og at forholdet til de tre nevnte typene støtte vil variere ut fra behov. Hjelpen fra de profesjonelle og fra menighetsfellesskapets innsats vil være av størst betydning i den første tiden. Sorggruppe og andre etterlattes hjelp vil det mest være behov for etter noen måneder.

5.1 Menighetsfellesskapets betydning i sorgoppfølging

5.1.1 Hva gjør det mulig å regne med menighetsfellesskap og frivillighet?

Ifølge empirien er det mulig å bruke menighetsfellesskapet som ressurs i forbindelse med sorg og sorgoppfølging. For å finne svar på hva som gjør det mulig å regne med menighetsfellesskapet, vil jeg i det følgende belyse menighetsfellesskapets karakter ved å se spesielt på medlemskapet og tjenesten i Metodistkirken. Menighetsfellesskapet består hovedsakelig av dømte og bekjennende medlemmer. De som velger å gå inn under medlemsløftet og bli tatt opp som bekjennende medlem, har som også tidligere nevnt først gått igjennom en utvikling og bevisstgjøring av egen tro som har ført fram til at det oppleves naturlig å bekrefte dåpen og bekjenne troen. Personen vil også være motivert til å være en aktiv del av det kristne menighetsfellesskapet. Medlemskapet inngås ved å svare bekreftende på fem spørsmål, kalt

medlemsløftet under en medlemsopptakelse i gudstjenesten (Refsdal 1996). Hensikten med medlemsløftet er bl.a. å gjøre medlemmene bevisste på tjenesten for Gud (Meistad 1992:377). Man lover å være trofast mot kirken og å arbeide for den med sine bønner, sitt nærvær, sine gaver og sin tjeneste (Refsdal 1996). I kirkeordningens står det:

Et medlem av Metodistkirken er ment å være en Kristi tjener i det lokale og verdensvide samfunn. Denne tjenesten utøves innen familielivet, det daglige arbeid, rekreasjon og sosialt liv, ansvarlig borgerskap, forvaltning av eiendom og akkumulerte ressurser, problemstillinger i samfunnet, og gjennom holdninger til andre mennesker. (The Book of Discipline of UMC 2005:§220).

Dette er også beskrivelse av den alminnelige kristne tjenesten som er nestekjærlighet og omsorg for medmennesker innenfor så vel som utenfor menigheten. Tjenesten gjelder alle kristne. I den alminnelige kristne tjenesten inngår også den allmenne diakonitjenesten. De åndelige gaver og tjenester er forskjellige fra person til person innen en menighet. Oppgavene skal utfylle hverandre, og til sammen utgjør gavene og tjenestene en helhet for at en menighet skal kunne fungere optimalt (1.Korinterbrev 12). Det ideelle er at oppgavene som den enkelte blir engasjert i, er i tråd med vedkommendes nådegaver. På den måten legges et godt grunnlag for at hver enkelt kan mestre sine oppgaver og oppleve de meningsfulle. Dette gir også positiv ringvirkning til fellesskapet i form av trivsel.

Et menighetsfellesskap er et annerledes fellesskap; det er et trosfellesskap der troen på Gud er en grunnleggende faktor for fellesskapet. Det kan i tillegg forstås som et nådemiddel, dvs. en kanal for Guds nåde og kraft til mennesker, kristne som ikkekristne (Meistad 92:197). Når menighetsfellesskapet fungerer som det er tenkt, er det et sterkt fellesskap av kristne mennesker. Tjenesten er en naturlig del av dette fellesskapet. I Metodistkirkens teologi hører personens tro naturlig sammen med sosialt engasjement for medmennesker og kirken. Dette forstås også som helliggjørelse. Lekfolkets innsats i menighetene har alltid vært av stor betydning for Metodistkirken.

I tillegg til argumentet med den kristne tjeneste eller diakoni, er et annet argument at de fleste metodistmenigheter er små og oversiktlige fellesskap, som muliggjør at en kan få personlig kjennskap med hverandre. Når en har en tjeneste i menigheten, blir det naturlig å møte regelmessig opp til gudstjenester og eventuelt andre møter. Dette fremmer samtidig utviklingen av vennskap og kjennskap. De fleste betrakter derfor menighetsfellesskapet som en del av sitt personlige nettverk som de kan regne med. Å kjenne hverandre personlig og å ha tillit til

hverandre, er en stor ressurs ikke minst når livet oppleves tungt og det er store påkjenninger som ved sykdom og død. En annen ressurs ved fellesskapet er at det består av flere personer, og dermed flere som kan regnes med til ulike oppgaver. Man kan kommunisere med hverandre om å fordele oppgaver, så vel som å oppmuntre og støtte hverandre i tjenesten. For å ta vare på hverandre i et inkluderende fellesskap er gjensidigheten vesentlig, for omsorgen må kunne gå begge veier. Når samarbeid fungerer i menigheten, er dette fellesskapsnettverket ikke like sårbart som en mindre enhet som for eksempel en liten familie, kan være.

5.1.2 Utfordringer i fellesskapet.

Naturlig nok vil det også være svakheter ved et menighetsfellesskap, fordi det består av vanlige mennesker som gjør feil, er svake og begrenset. Svakheten er en vesentlig del av den menneskelige byggesteinen i trosfellesskapet. Den må tas med i betraktning i møtet med medmennesker som noe vi alle har felles. Samtidig blir erkjennelsen av svakhet en påminner om vår avhengighet av Gud. Fordi svakhet hører med til det å være menneske, er vi alle i behov av Guds nåde. Og for å ta imot Guds nåde, er det nødvendig å erkjenne vår svakhet (Wenaas 2000:15). Dette går også frem av 2. Korinterbrev 12,9. Også innen et trosfellesskap vil vi være preget av vår samtid og den voksende selvopptattheten som preger vårt samfunn i dag. Det kan derfor synes å være en tendens til at menigheten og tjenesten kommer i andre rekke. I tillegg mangler flere metodistmenigheter en hel generasjon mennesker i menighetene, dvs. barn og unge. Man har derfor med en idealistisk målsetting å gjøre der ikke realitetene alltid er i overensstemmelse med visjonen for fellesskapet.

5.1.3. Hvordan kan menighetsfellesskapet på sitt beste støtte og følge opp pårørende i sorg?

Enkelt personer eller grupper i fellesskapet kan bidra med praktisk hjelp og omsorg ved for eksempel å stille opp i serveringen ved minnesamvær, delta i flytting om det trengs, ta seg av barna i familien, bringe mat til de etterlatte etc. I menighetsfellesskapet er det i tillegg flere til å huske på de etterlatte og til å lytte til dem når de trenger å klage sin nød ut fra fortvilelse. Sosiologen Tony Walter (Danbolt 2002:29) fremhever betydningen av narrativ tilnærming til sørgende. De gjenlevende har behov for å snakke om avdøde til personer som kjente vedkommende. Dette bør det både oppmuntres til og legges til rette for. I fellesskapet vil det alltid være flere personer som husker avdøde, og det blir derfor naturlig å snakke om og å minnes avdøde over tid, gjerne år uten at enkelt personer trenger å oppleve det belastende å være den som "låner øret til" den som trenger det. Ved å få snakke fritt om avdøde, får etterlatte både hjelp i separasjonsprosessen og blir samtidig gitt mulighet til å lage en fortelling som

vedkommende bærer med seg videre. Denne fortellingen bidrar til å holde minnet levende og til å plassere den døde inn i livene deres som en integrert del av deres livshistorie (ibid:77). På denne måte får avdøde en permanent plass i livene deres, og følelsesmessige bånd blir ikke brutt.

Spesielt der det er store menigheter er det nyttig med tilbud om å treffes i mindre fellesskap, som for eksempel i smågruppefellesskap. Dette er en god måte å bli bedre kjent med hverandre på. I ett av intervjuene fremkommer det at bibelgruppene i menigheten fungerer som det man kaller livsnære grupper. Menigheten har valgt å arbeide med livsnære grupper på bakgrunn av en undersøkelse som ble gjort i regi av Naturlig Menighetsutvikling. I tillegg til å fungere som bibelgrupper, skal gruppemedlemmene også betjene hverandre som bl.a. innbefatter å gi hverandre omsorg og støtte når det trengs. Gruppemedlemmene kjenner hverandre godt og kjenner ansvar for hverandre. De følger hverandre opp når det er behov for det, ved for eksempel å ta kontakt på telefonen for å høre hvordan den andre har det, eller ved å tilby annen passende hjelp.

De fleste menigheter har en diakonikomite. Komiteens hovedoppgave er diakoni i form av fellesskapsbyggende arbeid, for eksempel å arrangere sosiale sammenkomster, besøkstjeneste, telefontjeneste etc. I intervjuundersøkelsen fremkommer det at diakonikomiteen blir brukt til hjembesøk og til telefonkontakt i forbindelse med sorg. Dette er igjen eksempler på den allmenne diakoni. Det dreier seg om å følge Jesu eksempel i våre liv ved å bry oss om andre, sette oss inn i andres situasjon og stille opp når noen trenger det (Wenaas 2001:7). Det handler også om å bære hverandres byrder slik også Galaterbrevet 6,2 beskriver det. Martin Luther forstod sjelesorg som kirkelig omsorg i form av en hyrdetjeneste overfor menigheten, men forstod det også som de troendes allmene prestedømme i form av menighetslemmenes gjensidige samtale og trøst (Grevbo 2006:342). At også menighetslemmers bidrag kan ses på som sjelesorg, er en god måte å uttrykke at deres innsats er av stor verdi.

5.1.4 Sorgmodell og menighetsfellesskap

I et menighetsfellesskap vil det være mulig å praktisere sorgoppfølging i tråd med tosporsmodellen, for i fellesskapet er det naturlig å se helhetlig på etterlatte og ikke se på sørgende som noen som kun forholder seg til ett sorgspor eller som sørgende som sørger individuelt uavhengig av omgivelsene sine. Et trosfellesskap skal kunne romme mennesker som er på forskjellige steder i livene sine. Derfor er det mulig å se på sørgende ikke bare som sørgende,

men også som de som fremdeles har sine plasser og bestemte funksjoner i fellesskapet i sin helhet. De sørgende tar ikke permisjon fra sin plass og tjeneste i menigheten, men vil naturlig nok kunne skjerme seg når de trenger det. Men om man er i sorg har man fortsatt en naturlig plass i fellesskapet. På en naturlig måte kan fellesskapet derfor bidra med hjelp til mestring av sorgen ved at de etterlatte fortsatt blir regnet med i fellesskapet, så vel som at de her også blir tatt vare på. Når det gjelder bearbeidelsen av tapet, vil opplevelsen av å ha mistet og kjenne seg etterlatt lettere gå over i forsoning og nyorientering og i liten grad føre til krise når en er i et fellesskap som har struktur og kontinuitet (Danbolt 2002:121). Fellesskapet bidrar også naturlig til at etterlatte må forholde seg til det andre sporet som er det nye livet uten den døde. Å være i fellesskapet kan være en mulig hjelp til å finne nye måter å leve videre på i relasjon til andre. Ved hjelp av fellesskapet kan altså den anbefalte og nødvendige bevegelse/veksling mellom de to sorgsporene skje. I fellesskapet vil det dessuten være annen aktivitet som gjør det mulig å ta seg pauser fra sorgen.

Det vil være tjenlig om menighetens ledere oppdaterer menighetene i sorgkunnskap med visse mellomrom. Og også å bevisstgjøre menighetsfellesskapet på dets positive betydning for sørgende og deres muligheter til å støtte og følge opp etterlatte. En kan spesielt lære menigheten å forstå mangfoldet i sorgreaksjoner, og at den enkelte sørgende må møtes individuelt i sin egen sorg og ikke der man har forventning om at vedkommende bør være. Det kan være mest fruktbart at oppdateringer skjer i smågruppene i menigheten. Menigheter gjør klokt i å tenke nytt, for eksempel ved å tillate sørgende å bruke den tiden de trenger til å sørge. De trenger ikke å være ferdig med sorgen innen et bestemt tidsrom, slik fasemodellen i hovedsak angir. Man bør til og med godta at sorgen kan komme til å bli livslang.

En menighet må selvsagt benytte seg av sorgoppfølging i tråd med fasemodellen om den opplevs hensiktsmessig. Det faser kan være til hjelp til er som beskrivelse av noen felles trekk ved sorgreaksjoner, spesielt ved akutte dødsfall. Det en må da ha for øye er at ulike mennesker reagerer ulikt og at man ikke må være opphengt i fasene i seg selv. Erfaring viser at fasene ikke nødvendigvis forløper i forventet rekkefølge. Det er mennesket som står i sentrum og sorgen slik den oppleves.

5.1.5. Noen utfordringer

I intervju materialet fremkommer det ikke informasjon om noen avdøde som ikke var ”mors beste barn”. Derfor er det ikke eksempler på dårlig relasjon til menigheten. Om dette hadde

vært tilfelle, kunne man hatt erfaringer på at menigheten ville savnet vedkommende. Likevel har det fremkommet at pårørende har vært skuffet over det livet den avdøde har levd eller over vanskeligheter ved relasjonen til avdøde. Pårørende kan da uttrykke at de kjenner mer på sorgen og skuffelsen over det livet avdøde valgte å leve enn på sorgen over at vedkommende er død.

Et annet aktuelt problem er medlemmer som flytter på seg. Disse blir ikke automatisk fanget opp av kirken på sitt nye bosted, slik som det gjøres i en soknekirke. Det er hovedsakelig når vedkommende selv gir beskjed om at vedkommende ønsker å flytte til annen metodistmenighet, at adresseforandring blir registrert. Ønsker ikke medlemmet å ha kontakt med Metodistkirken på det nye stedet og lar være å melde fra om flytting, kan vedkommende teoretisk sett forsvinne. Når da døden en gang inntreffer, vil det sannsynligvis skje at ingen kjenner til vedkommendes menighetstilhørighet i Metodistkirken. Begravelsen og oppfølging av etterlatte vil følgelig skje i en annen kirke. I intervjuundersøkelsen nevnes det at det forekommer tilfeller av dødsfall som pastor ikke har hatt noe å gjøre med. I slike tilfeller mottar menigheten beskjed i ettertid om dødsfallet for kun å registrere personen som død. Dette problemet er en av ulempene ved å være et lite kirkesamfunn i motsetning til statskirken som får automatisk informasjon om adresseendringer.

5.1.6 Hva kan skje hvis store deler av menighetsfellesskapet er i sorg samtidig?
Trolig vil deler av et menighetsfellesskap alltid være i sorg ved de fleste dødsfall innen menigheter. Man vil kjenne på savnet av personen som er borte og i tillegg kjenne savnet av personens tjeneste og funksjon i menigheten. Ved akutt og brå død utfordres fellesskapet spesielt mye i arbeidet med å støtte og følge opp de pårørende. Flere metodistfellesskap er små og følgelig mer sårbare fellesskap enn tilfellet er i store menigheter. En liten metodistmenighet erfarte for en del år siden at flere menighetsmedlemmer døde i samme ulykke. Brått og uforberedt var hele menigheten kommet i sorg. Dette fellesskapet valgte i den akutte perioden å stå sammen og å ta på seg hele oppgaven med å arrangere minnesamværet – både planleggingen og etterarbeidet. For avdødes familier ble dette til stor hjelp og er i ettertid et positivt og godt minne fra en vanskelig tid.

Denne menigheten slet lenge med sorg og noen her har uttrykt at de opplevde det som om livet i menigheten stoppet opp i flere år på grunn av mangelfull sorgstøtte og oppfølging. I tillegg til at flere medlemmer var døde, hadde dødsfallet skjedd i forbindelse med en stygg og

dramatisk ulykke. Nærmeste familie til de avdøde fikk tilbud om profesjonell hjelp fra de ansvarlige for ulykken, men ikke menigheten som sådan. Ikke minst i forbindelse med akutt død der de avdøde har vært en aktiv del av fellesskapet, bør hele eller eventuelt deler av menighetsfellesskapet bli betraktet som uformelle pårørende og få tilbud om hjelp til å sørge. I slike ekstraordinære tilfeller bør menighetens ledelse be om profesjonell sorghjelp utenfra for å klare å ta seg av og følge opp mange sørgende samtidig. Også menighetens egen pastor og diakon kan være i sorg og trenge profesjonell oppfølging utenfra, så vel som veiledning i arbeidet ved en akutt situasjon.

I dette kapitlet har det klart fremkommet hvilken stor ressurs menighetsfellesskapet kan være i forhold til å fungere som nettverk og til å gi sorgstøtte, men det er også sagt noe om fellesskapets begrensninger. Menighetens ivaretagelse av sørgende er like viktig om dødsfallet er forventet som om det er akutt. Det vil være mulig at hele eller deler av et menighetsnettverk blir slått ut hvis flere i nettverket selv blir sørgende for eksempel ved at en større ulykke rammer menigheten. Det vil da være viktig at profesjonelle hjelpere utenfra kommer inn i bilde for å vurdere hva som vil være god sorgstøtte i det enkelte tilfelle, men også å tilby sorgstøtte. I det følgende vil jeg omtale sorgoppfølging ved prest eller diakon med den profesjonalitet de besitter.

5.2 Sorgoppfølging ved prest/diakon

5.2.1 Presters og diakoners individuelle sorgoppfølging

Kirkens oppgave i møte med sorg er å hjelpe mennesker til en naturlig sorgutvikling, for at sorgen ikke skal sette seg fast, til å akseptere tapet, lindre smerte og til å tilpasse seg det nye livet. Kirkens oppgave er i tillegg også å formidle evangeliet (Danbolt 1996:66). En prest eller diakon representerer en profesjonalitet i forhold til sorg og har kunnskap om hvordan de kan møte medmennesker individuelt. I intervjuundersøkelsen fremkommer det at pastor eller diakon er bevisst på om døden var forventet eller om den kom brått og uventet. De arbeider ut fra kunnskapen om at det kan være større sjanse for komplikasjoner ved akutte dødsfall. Etterlatte trenger derfor tettere oppfølging og mer sorgstøtte av prest/diakon enn det som vanligvis er tilfelle ved forventet død. Spesielt ved forventet død der pårørende har vært innstilt på døden i flere år, kan det meste av sorgarbeidet være gjort på forhånd.

Forskning har vist at det er tydelig sammenheng i hvordan etterlatte opplever begravelsesuken og begravelsen for den videre sorgprosessen (Danbolt 2002:40). Betydningen av denne

uka er viktigere jo mer dramatisk dødsfallet er for å forebygge seinere angst og tapsrelaterte erfaringer (ibid 54). Det er derfor av stor verdi at prest/diakon arbeider mye i løpet av denne uka med å legge til rette for at pårørende kan få sørge. I intervjumaterialet fremkommer det rikelig med eksempler på at det gjøres et grundig og godt arbeid i begravelsesuka ved at den etterlattes familie får pastors/diakons fulle oppmerksomhet gjennom for eksempel sorgsamtale, veiledning, praktisk hjelp og at pastor/diakon er et medmenneske i sorgen.

Videre er en god måte å følge sorgutviklingen på at prest/diakon opprettholder kontakten med den enkelte sørgende familie også i tida etter begravelsesuka. Kort tid etter begravelsen kan arbeidet starte med oppfølgingssamtale på telefonen for å få informasjon om hvordan det står til og for å fange opp mulige behov og å tilby hjembesøk. Det kan fremkomme nå eller ved eventuelt senere kontakt om det er behov for å tilby sjelesorgsamtale og å gå dypere inn i sorgprosessen, eller om det er behov for hjelp på annen måte. Gjennom sorgsamtaler kan en menighetsarbeider gi god individuell hjelp til den sørgende både ved å vise at en er villig til å være tilstede i sorgen og ved å vise innlevelse i det som blir fortalt. I tillegg kan det være av verdi om hjelperen kan bekrefte den etterlattes individuelle måte å leve med sorgen på.

Ut fra mitt materiale kan det tyde på at tilbudet til sørgende er knyttet til fasetenkningen; inndeling av sorg i faser. Dette er uttrykt ved for eksempel å si: ”En hjelper mennesker igjennom en tunell” eller ved å uttrykke følgende: ”Jeg har tenkt mye på sorgfasene som for eksempel sjokkfasen som preger de første dagene av begravelsesuka, for deretter å bli realitetsorientert før savnet kommer uka etterpå”. Noen menigheter utviser stor aktivitet i den første perioden av sorgen, mens de på den andre side ikke nødvendigvis har helt klare planer for videre oppfølging eller for lengden av den. Et eksempel er oppfølging i form av kun en telefonkontakt med spørsmål om hvordan det går og ikke noe mer uten at den sørgende selv tar initiativ. Eventuelt tas det ingen direkte kontakt hvis døden var forventet og begravelsen gikk greit. På den andre siden sier andre igjen at de vurderer støtten individuelt, og at varigheten av støtten er avhengig av hvordan det går med hver enkelt. Deres begrunnelse er at når hverdagene begynner igjen, oppleves sorgen og savnet tyngende, og behovet for oppfølging vil nå være størst. En fare ved sorgoppfølging i tråd med fasemodellen er at fokuset til hjelperen lett kan bli å se etter bekreftelse på om fasene følges i stedet for å ivareta individuelle forskjeller og nyanser i sorgforløpet (Bugge 2003:28). Mange sørgende beskriver riktignok symptomene som er kjent fra fasemodellen som benektelse, sinne, kjøpslåing, depresjon og angst. Nyere

forskning derimot har vist at tidsperspektivet for når de sørgende opplever disse stadiene varierer mye, og de har ikke en avgrenset varighet, slik som det kommer frem i fasemodellen.

5.2.2. Sorgoppfølging og tosporsmodell

En profesjonell hjelper kan veilede den sørgende til å bevege seg mellom de to mestringsstilen som sorgoppfølging i følge tosporsmodellen viser til (Bugge 2003:39-41).

Den sørgende vil kunne trenge veiledning til å veksle mellom å fokusere på avdøde og tapet på den ene side og på den andre side å fokusere på utfordringer i det nye livet som har oppstått etter dødsfallet. Hjelperen må med andre ord være bevisst på den sørgendes indre som også ytre verden. Fordi sorgprosessen tapper den som sørger for krefter, må hjelperen også oppmuntre til pauser i sorgarbeidet, til å oppleve glede og fellesskap med andre. Ved å arbeide på denne måte kan prest/diakon bidra med hjelp til naturlig sorgutvikling og til å forebygge at den etterlatte låser seg fast i sorgen og får problemer med å fortsette livet sitt på en så god måte som mulig (Bugge 2003:64). Det er den sørgende selv som må gjøre selve sorgarbeidet, komme frem til egne løsninger og bruke den tiden vedkommende trenger i dette arbeidet.

Jeg spurte ikke informantene eksplisitt om sorgarbeid i tråd med tosporsmodellen, men opplever at teorien likevel ikke er helt ukjent. I praksis jobber de tildels etter modellen. Profesjonelle hjelpere vil naturlig komme til å fokusere på flere spor i sorgen; blant annet også tenke fremtid og det nye livet uten avdøde. Men det synes likevel som om det ligger en utfordring i å være denne sorgmodellen mer bevisst som et nyttig redskap til å hjelpe sørgende til å se livet i sammenheng og å forbygge at sorgen ikke fastlåser seg. Det kan blant annet gjøres ved at man forbereder seg på at sorgarbeidet kan komme til å strekke seg over et lengre tidsrom enn tidligere antatt.

5.2.3 Ritualisering

Det er en viktig sjelesørgerisk sorgoppgave å hjelpe etterlatte med å ta avskjed med avdøde, til å sørge og til å komme videre i sorgen (Okkenhaug 2002:224). Det kan være vanskelig å finne ord for å uttrykke følelser i den første tida etter dødsfallet. Et mulig språk for å uttrykke og bearbeide sorgens mange følelser og til å ta avskjed, er å benytte seg av ritualer (Dyregrov 2002:80). Det er pastors/diakons oppgave å legge til rette for ritualisering, hjelpe sørgende med å finne god tilknytning til de ritualene som brukes og å bidra til at begravelsen gjøres personlig (Okkenhaug 2002: 218). En type hjelp til å ta avskjed kan være å oppmuntre familien til å se avdøde og å tilby seg å delta i syningen sammen med familien. Syningen bekref-

ter at det virkelig er deres kjære som er død og er spesielt viktig å gjøre ved brå død (Dyregrov 2002:81). En mulig måte å ritualisere på i denne forbindelse er å tenne lys for avdøde og eventuelt å si noen velvalgte ord til avskjed. Hvis døden inntrådte i tilknytning til en ulykke, kan etterlatte trenge at noen reiser sammen med dem til ulykkesstedet. På ulykkesstedet kan ritualisering bestå i å legge ned en blomst, et brev, tenne lys etc. og dette gjøres også av andre enn familien. I boken *Gråte min sang* (Danbolt, Stifoss-Hanssen 2007:191) fremkommer det at lystenning på ulykkesstedet ble oppfattet som en bønn eller omtanke for den døde og en anledning til å vise støtte og medfølelse til familien i sorg.

Arbeidet med å ta avskjed pågår i hele begravelsesuka med de mange forberedelser til begravelsen og med den som endelige farvel. Bønn er også en handling som kan forstås som ritualisering. Det fremkommer i intervjumaterialet at de fleste tilbyr seg å be en bønn spesielt i forbindelse med sorgsamtalen i begravelsesuka. I selve begravelsen blir også bønn benyttet i tillegg til ritualisering i form av lystenning, salmesang og nedleggelse av blomster og kranser på avdødes kiste. Utvalgte ord er også en del av ritualisering og hjelp til markering, bekreftelse og virkeliggjøring av døden (Dyregrov 2002:117). Det vil derfor være sorgstøtte å oppmuntre familiemedlemmer som kan tenke seg det til å fremsi minneord i begravelsen, slik som en av informantene praktiserte å gjøre.

5.2.4 Minneordet

Når det gjelder minneordet som blir framsagt i menigheten og i begravelsen, er det som nevnt pastoren eller diakonen som skriver og fremsier dette. I materialet fremkommer det at hele familien inviteres til å bidra. Det er av stor verdi i sorgbearbeidelsen å delta med informasjon, fordi familien samtidig får snakket sammen om avdøde i tillegg til at de gir opplysninger som medvirker til at begravelsen blir personlig. Pastor/diakon sier i materialet at de er nøye med valg av ordene som blir brukt, for at omtalen av avdøde skal bli sannferdig og ikke bidra til å forsterke sorgen som kan skje hvis avdøde ikke blir omtalt rett. Noen praktiserer derfor å la familien få se minneordet på forhånd. Det som kan være en utfordring ved minneord i små menigheter, er at avdøde medlemmer som har vært godt kjent og aktive, lett kan bli mer fremhevet sammenlignet med omtale av perifere medlemmer, for eksempel ved å uttrykke at avdøde er metodist i 4. generasjon. Dette oppleves av noen som urettmessig forskjellsbehandling. I små og oversiktlige miljøer som innen Metodistkirken der de fleste kjenner hverandre og det er nære relasjoner mennesker i mellom, blir det ekstra sårbart hvis noen favoriseres. Sannsynligvis holder det med å si at avdøde var metodist i perioden fra et årstall til et annet.

Kanskje kunne det være en ide med en felles huskeliste som prest/diakon kunne bruke som rettesnor for punkter som bør huskes på å ta med i minneordet og som samtidig kunne minne om utfordringer å være observante på. En felles huskeliste er ikke ment å gå på bekostning av at minneordet gjøres individuelt og at praksis i ulike menigheter fortsatt må være forskjellig, men kun å brukes som et hjelpemiddel i arbeidet med minneordet.

5.2.5. Sjelesorgsamtaler og uformelle samtaler (samtalestøtte).

En sjelesorgssamtale kan som nevnt forstås som en hjelpende samtale der konfidenten kan få hjelp i sitt forhold til Gud, medmennesker og seg selv, og samtalen skjer i menighetens regi. Mye av arbeidet til sjelesørgeren består i å lytte til den sørgende, for å sette seg inn i vedkommendes situasjon og prøve å forstå hvordan vedkommende sørger som et grunnlag for å gi god individuell hjelp. Det er også av stor betydning for sørgende at en viser innlevelse i det som blir fortalt. I følge undersøkelsen som Dyregrov gjorde blant etterlatte ved brå død, sier etterlatte at hjelpens kvalitet er av avgjørende betydning (Dyregrov 2007:64). Det er også viktig å bidra til at personer i sorg får snakke nok om avdøde så lenge de har behov for det, for å komme videre i sorgprosessen. For de som opplever sorg for første gang, kan det være en hjelp i at sjelesørger informerer om og bekrefter fysiske reaksjoner på tapet, for eksempel at det er naturlig å bli trøtt og slått ut på grunn av sorgarbeidet. Seinere i forløpet kan det eventuelt være aktuelt å anbefale bøker som omhandler sorg eller sjelesorg.

Det fremkommer i materialet at pastor/ diakon ofte må arbeide mye for å få i stand sjelesorgsamtaler. Det synes som at det er en jobb å gjøre i å senke barrierer og å få ned terskelen for at tilbudet skal oppleves naturlig blant alle medlemmer. En konkret terskel som har blitt nevnt i materialet er at det å møtes for samtale på et kontor under fire øyne, oppleves for enkelte som en barriere som en sjelesørger bør være oppmerksom på. Grunnlaget for samtalen legges ved at sjelesørger utviser en diakonal holdning som viser at vedkommende er interessert i og har omsorg for konfidenten. Menigheten ved pastor/diakon må også aktivt tilby samtale både generelt og ved behov og ikke ta det for gitt at mennesker kjenner tilbudet. Man må heller ikke ta det for gitt at sørgende er åpne for samtale i en sårbar situasjon. Det kan være en ide å kommunisere tilbudet om sjelesorg i menighetsbladet ved å si noe om sjelesorg generelt og også spesielt å fremheve sjelesorgsamtalen ved å si hva den kan inneholde for å alminneliggjøre samtalen.

Empirien inneholder også noen eksempler på sjelesorgssamtaler som kommer i stand på en naturlig måte ved at pastor/diakon tar initiativ og viser interesse. Et eksempel er at pastor/diakon åpner for å komme litt dypere i en påbegynt hverdagssamtale der en antar det kan være behov for sjelesorg. Dette kan skje uformelt i forbindelse med kirkekaffen eller andre uformelle treffpunkter. I neste omgang kan det tilbys å gå videre ved å gjøre en avtale om ny samtale. En annen direkte måte å gå frem på er at en i forbindelse med sorgoppfølging ved hjembesøk direkte utfordrer til å snakke om det som kan være vondt og vanskelig; om tomrommet og om savnet. På denne måten gis det en anledning for å sette ord på sorgen og samtalen er i gang uten ”kontoravtalebarrieren”.

Som tidligere nevnt er en grundig måte og en mulig mal å følge å arbeide ved å veksle mellom ulike dimensjoner (Wickstrøm 1999). I forhold til spesielt sørgende kan det være vanskelig å planlegge noe på forhånd, fordi det er avhengi av den enkelte etterlattes behov og ståsted. De to første dimensjonene vil alltid være aktuelle i alle samtaler. Grunnlaget for å kunne bidra med en hjelpende samtale, bør være diakonal omsorg for den sørgende. Årsaken til at sjelesorgssamtalen finner sted, er erfaringen med og erkjennelsen av tapet og sorgens følelser. Tolkingsdimensjonen skal kunne gi perspektiv til livets åndelighet og livets forandringer (ibid). I materialet fremkommer det at det kan være vanskelig for noen å snakke om Gud midt i sorgen, fordi det kan være vanskelig å se Gud i denne situasjonen. Men det kan være naturlig at Gud blir involvert i samtalen på sikt. Den som er i sorg og som eventuelt også opplever krise, vil trolig komme til å reflektere over og prøve å finne svar på spørsmål rundt temaet døden. I tillegg kan det også være andre eksistensielle spørsmål til ettertanke som meningen, ensomheten og skylden. I materialet fremkommer spørsmål rundt meningen som: ”Hvor er min kjære nå? Hvorfor døde vedkommende?” Og et annet vanlig spørsmål i denne forbindelse er: Hvordan lever den døde videre? Selv om det ikke finnes tilfredsstillende svar på meningen med døden eller de andre spørsmålene, kan sjelesorgen likevel skape rom for å reflektere sammen om felles erfaring ved slike spørsmål. For noen vil det hjelpe bare å få lufte og sortere sine tanker, for det handler om å prøve å forstå det livet som en lever.

Som en påminnelse om at Kristus er verdens lys og at den treenige Gud er til stede i sjelesorgsrommet, kan det være av symbolverdi i å tenne et lys i begynnelsen av samtalen og at sjelesørgeren informerer om hvorfor lyset tennes. Det kan også være naturlig å si at en forstår denne samtalen som et konkret nådemiddel som Gud spesielt benytter for å gi av sin nåde og kraft. Det kan i beste fall bli en inngangsport til å snakke om kristne temaer som håp og tro.

Der en kjenner det naturlig, kan en spørre om det er i orden å be en bønn eller lese fra Bibelen. Den fjerde dimensjonen som er fordypningsdimensjonen eller åndelig veiledning og som også henger sammen med fortolkningsdimensjonen, vil ikke være aktuell å komme inn på for alle, trolig bare for de som er personlig kristne.

5.2.6 Noen utfordringer.

Spesielt når det gjelder problematiske og brå dødsfall som for eksempel ved ulykker, er det aktuelt å stille spørsmålet om det i kirken gis rom for klagen og sinnet. Døden kan oppfattes som en krenkelse og som kan bli utagert i form av utbrudd av sinne, gråt og klage (Wickström 1999). Tillates det å bli sint på Gud og å klage til han? I Bibelen fremkommer det at mennesker uttrykker sorg og fortvilelse i møte med døden, og selv Jesus gråter i følge Joh. 11,35. I Apgj. 8,2 står det at det holdes dødsklage over avdøde. I Det Gamle Testamentet ble klagen uttrykt gjennom klagesang, og her er det også en egen bok her som heter Klagesangene. I Bibelen er det med andre ord rom for både klage og for gråt. En informant synes at menigheter har et forbedringspotensiale i forhold til å takle at noen uttrykker sorg ved å gråte og sier: ”Sorg er et naturlig uttrykk, og man må derfor tåle å se at mennesker gråter. Men det kan synes som om noen er redde for tårer” (Informant 4). Det er viktig å uttrykke empati og forståelse for disse følelsene (Wickström 1999). Det kan også hende at det er en trøst i å minne om at Gud er med både i gode som i onde dager.

5.2.7 Pårørende som ikke er en aktiv del av menighetsfellesskapet.

Materialet viser at den individuelle oppfølgingen etter begravelsesuka i noen tilfeller kan være utilstrekkelig for pårørende som ikke er aktivt med i menigheten. Når de som er perifere ikke er synlig til stede, er det lett å gløkke de i travelheten. Disse er oftest dømte medlemmer som i praksis er passive medlemmer, eventuelt er de ikke medlemmer i det hele. I ettertid når pastor/diakon har truffet de igjen, kan man få inntrykk av at de kunne hatt nytte av bedre oppfølging fra menigheten. Det fremkommer derfor et ønske om å lage et system for god oppfølgingsrutine som bedre inkluderer de som er perifere.

5.2.8 Pårørende som ikke ønsker kontakt med menigheten

En pastor/diakon må også forholde seg til pårørende som vil ha minst mulig med kirken å gjøre. I intervjumaterialet fremkommer det at enkelte pårørende ønsker avstand og minst mulig personlig kontakt med menigheten. Noen kan uttrykke at de ikke har behov for det kirken står for og velger å markere avstand ved bruk av skriftlig kommunikasjon. For eksempel kan

opplysningene til bruk i minneordet bli sendt på e-mail til menigheten. Videre ønskes det heller ikke noe oppfølging etter begravelsen.

Man skal selvsagt respektere pårørendes ønske samtidig som menigheten ikke bør slå seg til ro med et nei, men ha tenkt igjennom en strategi for å oppnå ny kontakt. Det kan vise seg å være verdifullt ikke å være for rask med å slippe mennesker, men å ha en offensiv holdning til tross for at noen i utgangspunktet har vært avmålt i sin kontakt med kirken. Det kan være ulike grunner til at noen ikke ønsker kontakt. Når den akutte sorgen har kommet på avstand, kan situasjonen vise seg å være annerledes. Det kan da være på sin plass å vurdere om en skal gjenta menighetens tilbud om sorgoppfølging, inklusiv informasjon om sorggrupper. En naturlig inngang til kontakt kan være den skriftlige invitasjonen til Allehelgensdag. I invitasjonen bør det opplyses om at gudstjenesten er spesielt lagt opp som en minnegudstjeneste for alle som har mistet noen i løpet av det siste året og om muligheten til å uttrykke sorg. Man kan skrive noe om hva opplegget går ut på som at det vil bli tent ett lys for hver enkelt av de som døde sist år for å minnes vedkommende, at det vil bli fremsagt et kort minneord og eventuelt at barna også blir involvert i opplegget.

Noen av de som uttrykker at de ikke har behov for det som kirken står for, kan være en variant av ”ikke mors beste barn” som har levd eller lever et liv som de selv eller andre er skuffet over. Terskelen for å komme til arrangement i kirken kan derfor være høy. Man kan spørre seg om hvor mange sjanser ”ikke mors beste barn” får til å komme i kontakt med kirken? Intervjumaterialet sier ikke noe om det, men jeg spinner litt videre selv. Spesielt fordi disse personer sannsynligvis er dømte medlemmer som menigheten har mistet kontakt med, bør det være ønskelig å etablere ny kontakt og å bruke ressurser på det. Det som først bør tas tak i er arbeidet med relasjonene til de som har dårlige erfaringer. En bør også ha i tankene at pårørende i sorg bruker energi på sorgprosessen og kanskje derfor vil de avskjerme seg for å gå inn i en kontakt med menigheten akkurat nå. For noen vil det være en stor avgjørelse om de skal gjenoppta kontakten. Trolig kan enkelte i ettertankens lys tenke seg mer kontakt på lengre sikt.

Noen måneder etter dødsfallet når sjokket over tapet har lagt seg, kan det være aktuelt å benytte seg av tilbudet om å delta i sorggruppe. Her kan enkeltpersoner arbeide med sorg sammen med andre som også er i sorgprosess etter dødsfall.

5.3. Sorggrupper

5.3.1 Hvordan kan sorggrupper støtte og følge opp etterlatte?

Sorggruppens funksjon er å bidra til å gi sorgen rom, normalisere følelser, dempe angst, gi fellesskap og gjennom narrativer å få frem historier om den døde som etterlatte kan ta med seg videre i livet. Arbeidet i gruppa består i at alle bidrar på lik linje ved at de deler sin historie og sine erfaringer med sorgen. Det å fortelle bevirker bearbeidelse for den som forteller, og det er også en hjelp å kunne få bekreftet at ens egen historie er viktig for de andre i gruppa også. Det er en trøst å høre at andre har liknende erfaring som en selv, oppleve gjenkjennelse og å forstå at det er en vei videre og et liv etterpå (Ranheim 2009:113). Hver gang gruppa samles, som for eksempel kan være to timer hver tredje uke, er man til stede for hverandre, jobber sammen ved å fortelle sin historie, gjerne gjentatte ganger, sørge sammen og dele følelser sammen. Man hjelper hverandre ved å arbeide sammen for å få orden på kaoset som er tilstede i sorgens begynnelse og til å komme videre i bearbeidelse av sorgen. Gjennom samtaler i gruppen får den enkelte mulighet til å sette ord på sine opplevelser, tanker, følelser og reaksjoner som er sunn bearbeidelsen av tapet. Etter hvert som en kommer videre i sorgen og får ny anledning til å fortelle sin historie, vil en kunne erfare at ens egen historie har endret seg. Grunnen til at historien endrer seg, er at en selv har endret seg (ibid:27).

Sørgende får best sorgstøtte ved å bli møtt i sin prosess der de er akkurat her og nå. Derfor bør det bli de temaer som naturlig kommer frem i gruppesamtalen av gruppedeltagerne selv ved hvert enkelt møte som blir møtets tema/temaer. Det er med andre ord gruppefellesskapet som sammen avgjør hver samlings temaer. En ung gutt som gikk i sorggruppe hos Fransiskushjelpen sier følgende om sin erfaring med åpne grupper uten fastlagte temaer:

Møtene og samtalene våre i gruppen flyter over i hverandre, vi er ikke låst til ett tema. Å gå i denne sorggruppen er som å være på en reise gjennom livet der man treffer nye mennesker som påvirker en. I sorggruppen får jeg anerkjennelse på det jeg sier fra mennesker jeg selv anerkjenner. Og det er viktig (ibid:43).

Grupesammensetningen er viktig for at likemannsarbeidet skal fungere optimalt, for det handler om at gruppedeltagerne skal oppleve gjenkjennelse. Inndeling bør skje på bakgrunn av relasjon til avdøde, type tap og alder både på den sørgende og avdøde (Solum 2009). Alderssammensetning er spesielt viktig for barn og ungdom. I boka om sorgtjenesten i Fransiskushjelpen fremkommer en historie om en yngre enkemann som fikk tilbud om å gå i sorggruppe i den lokale menigheten. Han ble plassert i samme gruppe som eldre enker. Sam-

menetningen fungerte ikke, fordi behovene var for ulike i gruppa (Ranheim 2009:26). De eldre enkene hadde opplevd et langt liv og hatt et langt ekteskap med sine ektemenn. Gruppeleder oppfordret enkene til å takke for det som hadde vært, noe den yngre enkemannen reagerte på. Han var ikke der at han var i stand til å takke for å ha mistet en kjær ektefelle tidlig i livet. For han var det ingen opplevelse av gjenkjennelse, og det ble med denne ene gangen i denne gruppa.

Gruppelederen må bestrebe seg på å gi lik mulighet til alle til å få snakke om sorgen og livet slik det er. Samtidig må det understrekes at den enkelte kun trenger å dele det en selv ønsker å dele og trenger ikke og utleverer seg. For å unngå mistolkninger av hverandres sorgreaksjoner er det viktig at det fremkommer tydelig at det er rom for å sørge individuelt og at spesielt menn og kvinner kan komme til å sørge ulikt (Svenberg og Wirgenes 94:22). Det er å foretrekke at gruppelederne har egen erfaring med sorg og har bearbeidet denne. De må kunne vise empati, kunne lytte med hjertet, ha naturlige lederegenskaper, avbalansert personlighet og også kunnskap om hvordan en gruppeprosess foregår. Gruppelederen gjør noen praktiske forberedelser på forhånd for bl.a. å gjøre det hyggelig på samlingsstedet – tenne lys, dekke bord, lage kaffe etc. De skal ikke dominere møtene, men hvis gruppen skulle trenge drahjelp i samtalen, er det gruppelederen som får den i gang for eksempel ved å starte en runde på hva som har skjedd siden sist (Solum 2009). Det er vanlig og helt nødvendig at gruppeledere får veiledning underveis i sitt arbeid

5.3.2. Åpne sorggrupper

Sorgtjenesten i Fransiskushjelpen har praktisert både åpne og lukkede sorggrupper. De har kommet frem til at deltagerne har størst fordel av at sorggruppene er åpne og praktiserer nå mest de åpne. En åpen gruppe er mer fleksibel enn en lukket gruppe som har fastsatt start og sluttdato. For nye sørgende er det et godt tilbud å kunne få begynne når de selv er klar og motivert for det. På den andre siden har de som har gått en tid og kjenner at de har kommet videre i sorgen, anledning til å slutte når de selv ønsker det. Hver gang en ny person begynner i den åpne gruppa, får de andre i gruppa ny mulighet til å fortelle sin historie. For de nye vil det være til hjelp å høre at andre har opplevd det samme kaos som en selv kjenner og at de har klart å komme seg videre i sorgen (Ranheim 2009:69-70).

5.3.3. Erfaring med sorggruppe i Metodistkirken

I Metodistkirken er det vanskelig å få i stand eget sorggruppetilbud. Grunnen er som nevnt at det er for få dødsfall til at det er mulig. I følge informanter har det vært forsøkt, men uten å

lykkes i å få i gang. Begrunnelsen i tillegg til for få dødsfall, er at mange kjenner hverandre for godt eller at miljøet blir for gjennomsluktig. Man opplever at det blir for nært og sårbart å dele sorgen i gruppe med kjente. På den andre siden har det også fremkommet utsagn som at man ikke ønsker å utlevere seg i sorggruppe med flere. Å omtale sorggruppe som et sted der man utleverer seg, forteller at det gjenstår et arbeid med å kommunisere sorggruppetilbudet bedre. Det er en viktig opplysning at det er en selv som bestemmer hva en ønsker å dele med andre.

På intervju spørsmålet: ”Hva vil du beskrive som et godt støttearbeid for sørgende – tiltak som hjelper”, svarer alle informantene at sorggrupper er et godt tilbud i sorgarbeidet. To av informantene rangerer sorggruppe som nummer én som eksempel på et godt tilbud som vil hjelpe. En av disse la til det følgende:

Jeg har tro på arbeid i sorggruppe, men det må være i en større sammenheng der det er flere dødsfall. Jeg har opplevd hvor viktig sorggruppe kan være og hvor betydningsfullt det er at sørgende kan lytte til hverandre. Det er også viktig at det blir lagt til rette for gode rammer rundt sorggruppene (Informant 1).

La oss gå tilbake til den tidligere nevnte menigheten (punkt 5.1.6) hvor hele menigheten opplevde å være i sorg etter at flere menighetsmedlemmer døde i en større ulykke. Et godt tilbud til denne menigheten ville trolig ha vært å etablere flere sorggrupper innen menigheten. Å benytte sorggrupper i en slik situasjon der det var så mye felles, kunne vært en god måte å arbeide med sorgen sammen på i stedet for hver for seg. Gruppeledere ville være av stor betydning og måtte trolig hentes utenfra. Alternativet kunne være å få anbefalt sorggruppetilbud hos andre menigheter eller organisasjoner.

5.3.4. Hvordan stiller menighetene seg til samarbeid utad?

For å kunne gi et godt og differensiert sorggruppetilbud må Metodistkirken som nevnt gjennomføre sorggrupper sammen med andre menigheter eller organisasjoner. De fleste informantene ser positivt på muligheten til å finne samarbeidspartner og å delta aktivt i tilbudet selv. Det var dessuten et greit alternativ å anbefale medlemmer til å gå i sorggrupper andre steder.

I intervjuundersøkelsen fremkommer et eksempel på en mulig måte å samarbeide på. En menighet har inngått samarbeid med Den norske kirke i sitt lokalområde. Et par metodistpastorer tar aktivt del i dette sorggruppearbeidet, den ene som innleder til et aktuelt tema og den andre

som gruppeleder. Dette samarbeidet har ført til at det er naturlig for pastor å informere om og å tilby sorggruppe til sørgende i sin menighet. Også andre metodistmenigheter i distriktet kan benytte det samme tilbudet. Det er ikke bare kirker og menigheter som tilbyr sorggrupper, også kommuner og organisasjoner har tilbud, som for eksempel Fransiskushjelpen. Det bør derfor være mulig å finne en samarbeidspartner, eller til å ta kontakt med andre som har tilbud om sorggruppe.

Som nevnt er det få dødsfall i metodistmenigheter. Omfanget av sorggruppearbeid vil derfor være beskjedent og vil trolig ikke påvirke annet menighetsarbeid i stor grad. Hvis for eksempel en fjerdedel av de som får tilbudet, velger dette slik det fremgikk i intervjuundersøkelsen, vil en del av pastors/diakons individuelle sorgtilbud sannsynligvis kunne bli redusert tilsvarende. Til gjengjeld vil denne tiden kunne brukes til å holde seg oppdatert i sorgkunnskap og sorggruppearbeid. Dette er selvsagt et valg den enkelte menighet må ta. Hvis menigheten velger bort tilbudet om sorggrupper, bør det være legitimt for etterlatte å gå utenfor menigheten for å få hjelp uten å trenge å gjøre rede for det.

Kanskje kan det oppleves som en utfordring for noen menighetsfelleskap å gi slipp på "sine" sørgende. Men det er å anta at menigheter i lengden tjener på å ha et godt og variert sorgtilbud som også inkluderer bruk av sorggruppe. De medlemmene som er motivert til å arbeide med sin sorgprosess i sorggruppe, vil ut fra den erfaring som er gjort med sorggruppearbeid mest sannsynlig komme igjennom sorgarbeidet på en god måte. Å få god hjelp til å komme videre i sorgen blir i neste omgang en god hjelp til å finne tilbake til sin funksjon i familie og menighet og gå videre i livet sitt. I tillegg kan sørgende som har gjenomarbeidet sin sorg i gruppe etter noen år bli en ressurs som igjen kan hjelpe andre sørgende, fordi en har blitt en livserfaring rikere (Svenberg og Wirgenes 94:19) for eksempel som gruppeleder. Det som menigheten sannsynligvis får igjen ved å etablere kontakt med andre som arbeider med sorg, er å få kontakt med fagfeltet på sorg som kan bli en stimulering for menighetens ledere til å holde seg oppdatert på sorgfeltet.

5.3.5 Utfordringer i/med sorggruppen

Det er noen få som ikke passer å gå i sorggruppe. Det dreier seg om de som ikke ønsker å åpne seg for mennesker som i utgangspunktet er fremmede, selv om det blir oppfordret til at alt som tas opp i gruppen, kun må forbli der og at du bare deler det du selv ønsker. Spesielt

kan det være fremmed for eldre å arbeide i sorggruppe (Svenberg og Wirgenes 1994:28). Enkelte kan i første omgang trenge å få hjelp hos profesjonelle, fordi smerten ved sorgen sitter dypt, men kan seinere ha nytte av sorggruppe. For noen kan smerten ved sorgen være så stor at det blir en tilleggsbelastning å høre andres tapshistorie i tillegg (Ranheim 2009:109).

Det forekommer at sorggrupper ikke fungerer. Noe kan for eksempel skjære seg i gruppen, fordi deltagerne har ulik bakgrunn og ulike forventninger til den. Andre problemer kan være at uheldige uttalelser blir fremsagt som enkelte kan bli såret av og som da blir en tilleggsbelastning. Det dreier seg som nevnt om svært få som ikke passer inn i sorggruppe og også svært få som ikke har utbytte (ibid:68). Det som kreves for å være deltager i en likemannsgruppe med andre sørgende er at alle deltar aktivt i gruppen og at man aksepterer at mennesker er ulike og at det er vanlige omgangsformer som gjelder i gruppen.

5.3.6 Sorggruppe og tosporsmodellen.

Jeg ser at sorgoppfølging i tråd med tosporsmodellen kan fungerer naturlig i åpne sorggrupper, slik som grupper blir beskrevet av Unni Ranheim (2009). Mye av likemannsarbeidet i sorggruppene handler om å snakke om avdøde, om hendelsene rundt dødsfallet, hvordan tapet erfares og om tapsfølelser. Dette er det samme som å arbeide med det ene sporet i tosporsmodellen som kalles tapsstressoren. Etter at deltakerne i sorggruppen har arbeidet sammen noe tid, blir temaer til det andre sporet, sekundærstressoren (Bugge 2003:37) som handler om fremtiden, en naturlig del av samtaleemnene i gruppen. I gruppefellesskapet blir det kontinuerlig arbeidet med sorg, og det blir kontinuerlig vekslet mellom temaer. Den enkelte arbeider med egne prosesser og egne måter å leve med sorgen på (ibid:39-41). Det å arbeide med sorgprosessen sammen med andre som opplever sorg, kan naturlig bidra til sorgarbeid i flere dimensjoner og til vesling mellom det tapsorienterte og løsningsorienterte spor. Slik en forstår sorg i dag er denne vekslingen av spor en god måte å arbeide på som forebygger at sorgen setter seg fast hos den enkelte. I dette fellesskapet vil det også være mulig å ta pause i sorgarbeidet. Erfaring viser de sørgende tør å ta ut latteren her, for i dette fellesskapet vil ingen kunne misforstå om en viser glede.

Dette kapitlet har tatt for seg hovedfunnene fra empirien som var menighetsfellesskapets betydning i sorgoppfølging, individuell oppfølging og til slutt sorggrupper. Funnene er drøftet i lys av en teoretisk ramme. I neste kapitel vil jeg konkludere den kunnskapen som jeg har kommet frem til.

6.0 Konklusjon

Målet for denne oppgaven har vært å få innsikt i metodistmenigheters sorgarbeid i forbindelse med dødsfall og spesielt å fokusere på oppfølgingsarbeidet for å finne svar på denne oppgaves problemstilling. Jeg har nådd dette målet etter å ha utført en intervjuundersøkelse i fem menigheter, gjort analysen av den ved å undersøke hva materialet sa om hvordan de aktuelle menigheter støttet og fulgte opp etterlatte og hvem de etterlatte var. Videre har jeg fått forståelse av hva menighetsfellesskapet betyr for sørgende, undersøkt hva materialet sa om sorgforståelse hos hjelperne, funnet ut noe om fordelingen mellom sjelesorg og praktisk støtte og om det var sorggruppetilbud. Tilslutt har jeg drøftet hovedfunnene i lys av en teoretisk ramme bestående av nyere sorgteori, Metodistkirkens lære, struktur og diakoniforståelse inklusiv sjelesorg og menighetsfellesskap. Empirien og drøftelsen har bidratt til å finne noen svar på oppgavens problemstilling.

I følge de empiriske funnene var det et lite antall dødsfall pr. år i gjennomsnitt pr. menighet, og de fleste var forventete dødsfall. Men empirien viste også at menigheter bør være forberedt på dødsfall ved brå død, fordi dette også forekommer. På grunn av det begrensede antallet dødsfall og begravelser, kan oppfølgingen i begravelsesuka bli tett og av god kvalitet. Det vanligste var at sorgoppfølgingen fortsatte etter begravelsen. Det fremkom utfordringer i arbeidet, som for eksempel oppfølging i forhold til de som er ikke synlige og ikke en del av menighetsfellesskapet. Det var også en utfordring i forhold til å kommunisere sjelesorgstilbudet, slik at det eventuelt kunne bli benyttet mer.

Det var menighetens pastor/diakon som først og fremst støttet og fulgte opp etterlatte i sorg, mest var dette individuelt, men også i forhold til hele familien. Disse representerte en profesjonalitet i sorgarbeidet med bakgrunn i utdanning og erfaring. Alle menigheter i undersøkelsen fulgte opp med kontakt ved fem felles og faste kontaktpunkter fra første kontakt på telefonen og til og med Allehelgensdag, første søndag i november hvert år. Det var også oppfølging og kontakt utover dette, men her var tilbudet noe ulikt fra menighet til menighet der enkelte fulgte tettere opp enn andre. Oppfølgingen ble av noen vurdert ut fra behov, type dødsfall, bruk av nettverk og samhold i familien. Det individuelle tilbudet fra pastor/diakon bestod i å gi støtte gjennom samtaler/sjelesorg, og der det var den profesjonelle som tok initiativet til samtale. Konteksten rundt sjelesorgsamtalene kunne være av noe betydning. Noen etterlatte utrykte at det ble for formelt å møtes på et kontor og kunne av den grunn komme til å takke nei til tilbudet.

Et overraskende og positivt funn ved undersøkelsen var at menighetsfellesskapet inneholdt ressurser som med fordel kunne benyttes i sorgoppfølgingen. Et menighetsfellesskap inneholder kvaliteter når det fungerer som omsorgsnettverk, eller eventuelt som deler av et nettverk for menneskene som tilhører fellesskapet. Samtidig må en også være klar over at fellesskapet har begrensninger, at det influeres av den postmoderne tiden vi er en del av og at det derfor er under stadig utvikling. Ideelt sett er dette fellesskapet også ment for mennesker utenfor menigheten. Likevel fremkom det at noen ikke var med i fellesskapet, de hadde falt ut av ulike grunner.

I de menigheter der oppfølging fungerte best ved bruk av menighetsfellesskapet, syntes det å være en bevissthet rundt temaet omsorg ved at menigheten målbevisst hadde gått inn for å jobbe med livsnære fellesskapsgrupper, eller det var en bevissthet om å engasjere en bestemt gruppe eller diakonikomite innen fellesskapet. I tillegg var det også oppfølging via enkeltpersoner/venner i menighetsfellesskapet.

Noen måneder etter dødsfallet når sjokket over tapet har lagt seg, kan det være aktuelt å benytte seg av sorggruppetilbud der den enkelte arbeider med sorgprosessen sammen med andre som også er i sorg. Sørgende har behov for den støtten de kan få fra likemenn, og det er fullt mulig å få likemannsstøtte gjennom sorggrupper som fungerer godt. Av de fem menighetene jeg undersøkte var det kun en av disse som var engasjert i sorgoppfølging ved sorggruppe. Her ligger det derfor en ubenyttet ressurs som menighetene bør vurdere å engasjere seg i.

Oppgavens problemstilling har vært: Hvordan kan menigheten støtte og følge opp pårørende som er i sorg? På bakgrunn av den undersøkelsen jeg har foretatt kan det synes som om det gjøres et godt støtte- og oppfølgingsarbeid av etterlatte ved spesielt å benytte ressursene i menighetsfellesskapet, profesjonell oppfølging ved prest/diakon og i tillegg å tilby bruk av sorggruppe. Å bruke disse ressursene samlet i sorgoppfølgingen støttes som nevnt også av etterlatte i undersøkelsen gjort av Dyregrov (2007), der etterlatte ved brå død sier at de trenger støtte både fra profesjonelle, andre etterlatte så vel som fra nettverket (jfr. punkt 2,5 i oppgaven). På bakgrunn av denne undersøkelsen bør sorgarbeidet i Metodistkirken frimodig kunne bruke de samme ressursene som alt er i bruk, samtidig som det trolig vil være tjenlig å oppdatere sorgarbeidet noe.

Det kan se ut som om sorgarbeidet i Metodistkirken har forankring i fasetenkning. Det er grunn til å tro at denne forankringen kan vitaliseres ved å la seg inspirere av sorgoppfølging ved bruk av den nyere sorgmodellen, tosporsmodellen, som et nyttig redskap. Sorgoppfølging ved bruk av tosporsmodellen bidrar til en naturlig sorgutvikling og til å forebygge at den etterlatte låser seg fast i sorgen og får problemer med å fortsette livet sitt på en så god måte som mulig.

Fordi etterlatte kan treffe andre etterlatte i sorggrupper er det å anbefale at menigheter som ikke har tilbudet, vurderer å etablere dette i samarbeid med andre, eller vurdere hvem menigheten konkret kan tenke seg å henvise sine etterlatte til. Menigheten kan tjene på å kommunisere et sorggruppetilbud bedre både gjennom sorgsamtale, menighetsblad og oppslag på informasjonstavle etc.

Det kan også se ut som sjelesorgsamtaletilbudet kan vitaliseres ved å fremheve dette mer. Her tenker jeg spesielt på én til én sjelesorgsamtalen der det kan være mulig å gå noe dypere ned i samtalen. Ved å kommunisere tilbudet åpent kan det også bidra til å alminneliggjøre det ved at den enkelte stadig blir minnet på muligheten til en slik samtale. Det bør for eksempel fremkomme at tilbudet er åpent for alle, og at det er et ordnet tilbud der det er satt av konkrete tidspunkter. Det bør også vurderes å ha flere enn én sjelesørger i en menighet, spesielt at det er en av hvert kjønn. Her ligger det også en mulighet i å engasjere frivillige som har sjelesorgkompetanse.

For meg har vært betydningsfullt å finne ut hvordan sorgoppfølging foregår i menighetssammenheng. Empirien fra undersøkelsen er en gyldig kunnskap, samtidig som den ikke bidrar til generaliseringer, fordi den som nevnt ikke dekker et stort antall menigheter. Jeg har derfor ikke konkludert bombastisk ut fra de aktuelle funnene, men pekt på noen muligheter til å videreutvikle det som allerede gjøres. Gjennom denne masteroppgaven er empirien blitt skrevet ned og drøftet noe. Jeg har på denne måte bidratt til å sette fokus på temaet sorgoppfølging og har lagt et grunnlag for at noen andre i Metodistkirken kan få del i undersøkelsen, få noen ideer for sin lokale menighets sorgarbeid og eventuelt i neste omgang la seg inspirere til å utvide undersøkelsen ved å arbeide videre med dette temaet. Kanskje kunne noen spesielt ta opp utfordringen med de som faller utenfor menighetsfellesskapet?

Litteraturliste

Bibelen (1986): Oslo: Bibelselskapets Forlag, 3. Opplag

Bråthen J-E. (2008): *Transformasjon - en legitim forventning til sjelesorgen?* Oslo: Det teologiske menighetsfakultetet. Masteravhandling i teologi/metodisme.

Bøe Gran, K. (1999): *Åndelig omsorg – sanselig nærvær. En kvalitativ pasientundersøkelse.* Oslo: Det teologiske fakultet Universitetet i Oslo. Helsefag hovedfag - studieretning diakoni. Hovedoppgave

Bugge K. E., Eriksen H. og Sandvik O.(red.) (2003): *Sorg.* Bergen: Fagbokforlaget

Busch C. J. (2006): *Tony Walters kritik af 80`ernes og 90`ernes sorgparadigme.* I: *Omsorg* (1), s 31-35

Danbolt L. J. (2002): *Den underlige uka. De sørgende og begravelsesriten.* Oslo: Verbum F.

Danbolt, L. J. Stifoss-Hanssen H. (2007): *Gråte min sang.* Kristiansand: Høyskoleforlaget AS

Den norske kirke (1988), (1997): *Plan for diakoni.* Stavanger: Allservice trykk. 9. opplag

Den norske kirke (2009): *Felleserklæringen om rettferdiggjørelseslæren.* Inngått mellom Det lutherske verdensforbund og Den romersk-katolske kirke 31. oktober 1999. Tilslutning fra Metodistkirkenes Verdensråd 23. juli 2006. Oslo: Mellomkirkelig råd. Punkt 4,2. URL: <http://www.metodistkirken.no/main/?mid=11068&pid=1149> lest den 11/5-2010

Dyregrov A. (2002): *Katastrofepsykologi.* Bergen: Fagbokforlaget

Dyregrov K og A.,(2007): *Sosial nettverkstøtte ved brå død. Hvordan kan vi hjelpe?* Bergen: Fagbokforlaget

Eide Karlsen V. (2000): *Nåden og Pakten. En studie av The United Methodist Church` diakonat sett i lys av John Wesleys teologi.* Oslo: Det teologiske fakultetet Universitetet i Oslo. Helsefag hovedfag – studieretning diakoni. Hovedoppgave

Fotland R. (2008): *Helliggjørelsen – et metodistisk perspektiv.* I: Over Alt. Tidsskrift for kristen spiritualitet og åndelig veiledning. Son: Peterstiftelsen. s.72-81.

Grevbo T. J. (2006): *Sjelesorgens vei. En veiviser i det sjelesørgeriske landskap – historisk og aktuelt.* Oslo: Luther Forlag AS

Kvale S. (2001): *Det kvalitative forskningsintervju.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Leer-Salvesen P. (2009): *Moderne prester – ved én av dem.* I: Garmann Johnsen H., Halvorsen A. og Repstad P. (red.). *Å forske blant sine egne.* Kristiansand: Høyskoleforlaget s.196-207.

- Meistad T. (1992): *Frelsens Vei. Teologi og etikk i wesleyansk tradisjon*. Alta: Alta Lærerhøgskole
- Metodistkirkens Hjemmemisjon (1994): *Metodister i Norge og andre steder*. Oslo: eget forlag
- Metodistkirken i Norge (2009): *Om Metodistkirken*. URL: <http://metodistkirken.no> (lest oktober 2009).
- Metodistkirken (2010): *Diakoniplan for Metodistkirken i Norge*. Oslo: ikke offentlig publisert ennå, kommer trolig blant annet på Metodistkirkens hjemmeside i slutten av juni 2010, URL: <http://www.metodistkirken.no/main/?mid=1106&pid=1149>
- O'Connor M. (2006): *Sorg som tosporet prosess*. I: Omsorg 1, s 3-7
- Okkenhaug B. (2002): *Når jeg ser ditt ansikt. Innføring i kristen sjelesorg*. Oslo: Verbum Forlag.
- Olivius A. (1996): *Att möta människor. En grundbok om själavård*. Göteborg: Verbum Förlag
- Ranheim U. (2009): *Du kommer ikke over det – men du kommer gjennom det*. Tolvsrød: Uranus forlag
- Refsdal Knut (1996): *Medlemskap i Metodistkirken*. URL: <http://www.metodistkirken.no/main/?mid=1108&pid=1169> (lest den 29/3-2010)
- Repstad P. (2007): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget 4. Utgave
- Solum K. (2009): *Du kommer ikke over det – men du kommer gjennom det*. I: Broen nr. 5/2009. URL: <http://www.uranusforlag.no/ArticleDetails.asp?aid=10> (lest mars 2010).
- Skottene Ragnar (2002): *Kristne symboler. En elementær innføring*. Oslo: Verbum
- Svenberg G. B. og Wirgenes M. (1994): *Sammen i sorgen. Om sorggrupper og deres plass i sorgarbeidet*. Oslo: Luther Forlag
- The United Methodist Church (2005): *The Northern Europe Book of Discipline of the United Methodist Church*. Oslo: The Northern Europe Central Conference (“Kirkeordningen”) URL: <http://www.metodistkirken.no/main/?mid=1106&pid=1149> , Kirkeordningen for 2005 er plassert nederst på denne siden, lest april 2010
- Wenås J. A. (2001): *Diakoni – et annerledes språk*. Oslo: Den norske kirke
- Wickström O 1990 (1999): *Den outgrundliga människan. Livsfrågor, psykoterapi och själavård*. Göteborg: Natur och Kultur, s. 203-263

Vedlegg

Vedlegg 1

INTERVJU-GUIDE

INTERVU SPØRSMÅLENE (oppdatert etter prøveintervjuet):

1. BAKGRUNN.

Navn, alder, utdanning, stilling. Menighet: type menighet og hvor stor eller liten menighet?
Tjener i flere menigheter? Antall aktive år som prest eller diakon.

2. HVORDAN KOMMER KONTAKTEN I STAND?

a) Hvordan kommer du/din menighet i kontakt med sørgende? Hvem tar initiativ og i hvilken periode (i sykdomsforløpet) tas vanligvis kontakten?

b) Hvor ofte kommer du i kontakt med sørgende?

3. HVEM ER DE PÅRØRENDE?

(For eksempel medlemmer, dømte medlemmer/ikke medlemmer. Nære eller fjerne slektninger eller venner.)

4. ULIKE TILBUD TIL DE PÅRØRENDE

a) Hva slags tilbud får de pårørende? Å gi en oversikt. Detaljer i neste punkt.

b) Hva slags oppfølging får en hvis en er medlem? Hva slags oppfølging får en hvis en ikke er det? Hvilken oppfølging får nettverket til den døde og venner?

(Å skille mellom kontakten den første uken og seinere?)

5. BESKRIV STØTTEN OG OPPFØLGINGEN.

(for eksempel hjelp, omsorg, nærhet, empati, praktisk støtte)

a) Hva består støtten og oppfølgingen av?

Noen spesielle metoder? (form for støtte?)

b) Hvor omfattende er støtten? (lengde?)

c) Har menigheten individuelt tilbud, familietilbud eller gruppetilbud?

6. BEHOVET SLIK DU SER DET. (Både innenfor støtte og sjelesorg)

7. SORGFORSTÅELSE.

Hva er sorg? Hvordan ser du på sorg, sorgens uttrykk?

8. BARN/UNGE.

Har barn og unge eget tilbud?

9. 3 PÅ TOPP.

a)Hva vil du beskrive som et godt støttarbeid for sørgende – tiltak som hjelper. Ranger 3 gode tilbud som vil hjelpe ut fra din erfaring.

b)Nytt: Om du hadde hatt andre muligheter – hva ville du da satset på å ha gjort?

10. FORDELING AV SJELESORG OG PRAKTISK STØTTE.

Hvordan opplever du at fordelingen er mellom det å gi praktisk støtte og det å gi sjelesorg?
Gir du mest av det ene?

11. LYSTENNING, SALMESANG, BØNN.

a)Hva er din erfaring med bruk av og betydningen av ritualer?

b)Følger samtalene en ordning?

12. MÅLET.

Hva er målet med den støtten/støttarbeidet som du/din menighet gjør for sørgende pårørende?

13. TROR DU DERE NÅR DERES MÅL? (For eksempel om det er behov for mer oppfølging utover begravelsesuken eller utover det tilbudet din menighet alt har?)

14. SAMARBEID.

For eksempel samarbeid med andre menigheter om oppfølging.

